ΟΡΥΚΤΟΓΡΑΦΙΑ HILDESHEIMENSIS,

SIVE

ADMIRANDORUM FOSSILIUM,

QVÆ

In tractu Hildesheimenſi reperiuntur,

Deſcriptio

Iconibus Illuſtrata,

Cui addita ſunt alia de calculis, de fontibus, &c.

à

D. FRIDERICO LACHMUND

Hildesh. Patriæ h. t. Practico.

HILDESHEIMII,

Sumptibus AUTORIS,

Typis viduæ JACOBI MüLLERI.

Anno M. DC. LXIX.

PH.

REVERENDISSIMO ATq; ILLU-
STRISSIMO PRINCIPI
AC DOMINO,

D. MAXIMILIA-
NO HENRICO,

ARCHI-EPISCOPO COLONI-
ENSI, SACRI ROMANI IMPERII
PER ITALIAM ARCHICANCEL-
LARIO ET ELECTORI, EPISCO-
PO HILDESHEIMENSI ET LEODIEN-
SI, ADMINISTRATORI BERCHTESGA-
DENSI ET STABLENSI, UTRIUSQVE
BAVARIÆ, NEC NON SUPERIORIS PA-
LATINATûS, VVESTPHALIÆ, ANGA-
RIÆ ET BULLIONII DUCI, COMITI PALA-
TINO RHENI, LANDGRAVIO LEUCTEN-
BERGENSI, NEC NON MARCHIO-
NI FRANCHIOMON-
TANO &c.

Domino meo clementiſſimo.

REVERENDISSIME AC IL-
LUSTRISSIME PRIN-
CEPS ELECTOR,

DOMINE CLEMENTISSIME,

MOnumenta hiſtoriarũ cùm Sacrarum, tum profanarum ſi perluſtramus, invenimus paucos è Magnatibus, Regibus, & terrarum Dominis doctos doctorumq; fautores, multò pauciores verò *Phyſicæ* ſeu *naturalis ſcientiæ* ſtudioſos fuiſſe, qvod tamen dinitati ejus nihil derogat. Tanta enim dinitas illius eſt, ut nulla ſcientia, nulla ſapiena, Theologiam ſi demas, divinior ſit *ſcientiâ* ac *naturali*. Per hanc gentiles eò uſq; veere pietatis, ut DEORUM plena eſſe omnia cerent. Sapiens *Seneca*, qvoties per occulta aturæ ibat, divina ſe tractare ſolebat gloari.

Ad ſacrum Codicem qvod attinet, è Ve-

teri Teſtamento, ùt vocant, conſtat, primu
hominem, mundi totius Dominum, in bea
illa innocentiæ conditione in hac inprimis i
genium ſuum exercuiſſe. DEUS enim C
ptimus Maximus, adductis omnibus terræ
nimantibus, nomina ab Adamo poſtulaba
ut periculum faceret naturalis ſcientiæ, qva
digitis Omnipotentiæ ſuæ Ei inſcripſera
Præterea illud nos certiores facit de Salom
ne, Rege omnium, qvi ſunt, qvi fuerunt, q
futuri ſunt, ſapientiſſimo, qvòd ille locut
fuerit de arboribus, de cedris Libani uſq; a
hyſſopum, qvi è muro creſcit. Locutus e
jam fuit de pecoribus, de avibus, de vermibu
de piſcibus; ſine dubio etiam de metallis, d
gemmis & auro ex Ophir. Profanas hiſtoria
ſi volvimus, perſpicimus eas teſtari de Alex
andro Magno, totius ferè orbis domitore, d
Mithridate Ponti Rege, de Diocletiano Ro
manorum Imperatore, & de Franciſco I
Galliarum Rege, illos *naturalis hiſtoriæ* &

Phyſi

Phyſices cognitione magnopere fuiſſe delectaros.

C. Octavianum Auguſtum Imperatorum laudatiſſimum etiam conſtat hanc maximi feciſſe, ùt teſtis eſt *Suetonius* C. LXXII. Sed qvid opus eſt externas hiſtorias hîc ruminari & animo repetere? Qvàm ſtudioſa *naturalis Philoſophiæ* & *Chymiæ* ſit TUA REVERENDISSIMA ET ILLUSTRISSIMA CELSITUDO, & qvàm clementiſſimo affectu proſeqvatur *Phyſicæ* & *rerum naturalium* curioſos, non tantùm teſtis locuples eſt fama publica, ſed etiam aliqvot præcipui Miniſtri & Grammatophylacii Antiſtites, per qvos *Illa* me clementiſſimè monere & jubere, & currenti, qvod ajunt, calcar addere voluit, ut ſtrenue pergerem in ſtudio hoc rariora illa in Epiſcope hac TUA perqvirendi & inveſtigandi. Qvæ cauſa etiam me incitavit, ut non dubitem has meas obſervationes Reverendiſſimo & Illu-

ſtriſſimo NOMINI TUO humillimè dedicare & conſecrare. Si enim in Veteri Teſtamento primitiæ frugum cum omni primigenito, offerendæ erant DEO & Sacerdotibus, qvidni primitias laborum & ſtudiorum meorum, & in his præcipuè ſubjectis Oris repertorum & obſervatorum, TIBI, Summo Magiſtratui noſtro, qvi DEI vices geris, & Epiſcopo noſtro, & Patriæ noſtræ Patri laudatiſſimo offerrem? Mirandum ſanè eſt, TE in tanto faſtigio, totq; Provinciarum ſubjectarum curâ implicatum ad hæc ſtudia animum demittere. Nempe hoc commune habes, REVERENDISSIME ET ILLUSTRISSIME PRINCEPS ELECTOR, cum Potentiſſimis Regibus hodiernis Magnæ Britanniæ & Daniæ, CAROLO II. & FRIDERICO III. & cum aliis Magnis Principibus, qvòd omni bonæ doctrinæ & doctis faveas, eoſq; foveas & tuearis. Magnatum Patrocinio hactenus floruit & adhuc

huc

huc floret *Germanicæ* noſtræ *Lingvæ ſocietas frugifera*, cujus vel ipſi etiam Magni Duces pars magna fuerunt. Floret jam in *Britannia Experimentale Regium Collegium*, per Regiæ Munificentiæ Liberalitatem in ſapientiæ, & præcipuè *naturalis ſcientiæ* Antiſtites. Floret in Germania noſtra, illuſtriſſimorum Principum Patrocinio, *Collegium naturæ curioſorum*, ad indagandam, per experimentorum certam viam ſecretioris naturæ receſſus. Qvæ qvum ita ſint, à REVERENDISSIMA ET ILLUSTRISSIMA CELSITUDINE TUA humillimè peto, ut, ſicut Artaxerxes Longimanus ruſtica dona non ſprevit, hunc Tractatum, qvantuluſcunq; is eſt, clementiſſimè & ſerenâ fronte accipere, illumq; & me humillimum clientem & ſubditum contra momi cavillationes defendere & propugnare ne dedignetur. Faxit DEUS Optimus Maximus, ut REVERENDISSIMA ET ILLUSTRISSIMA TUA CELSITUDO,

publi-

publico Imperii bono, perdiu vivat & floreat, ut ſub tutela auguſtiſſimarum Ejus alarum porrò pretiosâ pace & otio, qvod neq; gemmis, neq; purpurâ, neq; auro venale eſt, ut canit *Horatius*, ſalvâ optatiſſimâ Patriâ, perfrui poſſimus. Dabam in Muſæo meo, die S. MATTHIÆ feſto, qvi etiam eſt dies CINERUM & XXIV Febr. Anno M. DC. LXIX.

Reverendiſſime Illuſtriſſime

PRINCEPS ELECTOR, DOMINE CLEMENTISSIME,

T. CELSITUDINIS

Humillimus Cliens & Subditus

Fridericus Lachmund D.

Natu-

AD CURIOSUM LECTOREM.

NAturam videmus ſemper operationes ſuas exercere, & nunqvam eſſe otioſam in Regno Minerali, ita, ut ferè qvotidie nova miracula, illis, qvæ in Regno vegetabili & Animali producuntur, ſimilia exhibeat, & licèt vitam dare neqveat, tamen idealiter, ſecundùm artem pictoriam, vel ſculptoriam, tum in metallis, tum in aliis foſſilibus repræſentet. A Rege Naturæ Redemptore noſtro JESU CHRISTO, & Chriſtianis, qvi ab ipſo nomen habent hæreditarium, auſpicabor. Chriſti effigies tum in metallis, tum lapidibus, eleganter à natura ſculpta & picta, ex intimis terræ penetralibus eruitur.

Narrat Joh. Prætorius in der Neuen Welt-Beſchreibung pag. 224. Imperatorem Romanum Anno 1665 pretio aliqvot mille uncialium emiſſe cimelia, & cum his margaritam tam concinnè â natura elaboratam, ut puerulum Jeſum repræſentet. Idem pag 227 refert, qvòd Legatio Perſica ante paucos annos noſtro Romanorum MONARCHÆ inter alia Regia munera dono dederit Achaten aureæ cruci infixum cum effigie Mariæ & puerulo Jeſu. Variæ autem & elegantiſſimæ B. Virginis figuræ, â natura lapidibus impreſſæ, filium brachiis tenentis ſunt apud *Kircher.* mund. ſubterr. Tom. 2 pag. 31. 36. 44 & 49. ex qvibus qvæ in Templo S. Petri Romæ conſpicitur ad dextram, unius, ad ſiniſtram verò trium Angelorum veſtigia ſpectantur.

Chriſtus verò crucifixus cum ſpinea corona â natura ex puro argento elaboratus repertus in Hercynia Sylva, in monte Andreæ, in fodina Samſon vocata *Zeiler*, Topograph Brunſ. & Lunæb. pag. 44. Tempore Joh. Frider Elect. Saxon. Lapis eſt effoſſus, repræſentans Chriſtum crucifixum, Johannem & Mariam adſtantes. *Coler.* de piſcib. Ticini, qvod vulgò Pavia dicitur, in Monaſterio Carthuſianorum, & Venetiis in Templo S. Georgii Marmor Chriſtum crucifixum exhibet. *Ambroſin.* apud *Kircher.* lib. 8 mund. ſubterr. Pontificem Romanum barbatũ cum triplici corona. *Agricola* lib. x foſſ. S. Joh. Baptiſtam, Hieronymum, Sacerdotem, Heroinam, Hominem palliatum, pileatum, Ruſticum pileatum *Kircher.* l. c. Lutherum *Sachſ.* Gammarol. pag. 153. Pyrrhi Regis Achaten novem Muſas cum Apolline citharam tenentem multi ex *Plinio* notârunt. Viri autem parvam ſtatuam infantem humeris ſuis ſuſtinentem ex argento â natura factam, & Snebergi olim effoſſam *Agricol.* l. x foſſ. Item ex argento homo cuniculárius habitu metallico portans alveum metallo plenum longitudine digiti fuit inventus in Hercynia Sylva, in monte S. Andreæ, in fodina Gratia Dei nominata *Zeiler.* l. c. Animalia etiam Qvadrupedia, volatilia & Aqvatilia tam integra, qvàm eorum partes, natura producit, & ut plurimùm horum naturæ luſus reperitur in lapide fiſſili ærario Islebiano, qvemadmodum talis cum nativa piſcis imagine, qvem ex liberali donatione Magnif. Excellentiſſ. & Curioſiſſimi Dn. D. JOH. DAN. MAJORIS jam Profeſſoris & Pro Re-

ctoris in nòva & Illuſtri Academia Kilonienſium celeberrimi teneo, Muſæum meum ornat, nec non omnis generis Teſtacea. Præter animalia etiam Sol, Luna, Stellæ, qvatuor Elementa, figuræ Mathematicæ, Geometricæ, Alphabeti Literæ, Civitates, Sylvæ, Arbores, item lignum, Vitrum foſſile, &, qvod magis eſt mirandum, Caro foſſilis. De his omnibus eleganter *Kircher.* lib. 8 mund. ſubterr. In Moravia etiam Thus Myrrha olim effoſſa, & ex hac hominis ſtatua â natura formata, qvæ tamen nil niſi Myrrha fuit. *Mercat.* Atlant. min. in deſcript. Morav. Sed hæc ſunt extra noſtras oras.

In priori Seculo multa & rara foſſilia à *Valerio Cordo* etiam in Tractu Hildesheim. reperta & ab *Agricola* lib. de nat. foſſil. aliis mixta ſunt & notata. Operæ pretium itaq; eſſe duxi, hæc omnia in unum Tractatum colligere. Hunc in *qvatuor ſectiones* diſtinxi, qvarum *Prima* continet Terras, *Secunda* ſuccos concretos, *Tertia* lapides, *Qvarta* fontes; Metalla enim non reperi. Ut autem de his foſſilibus certior fierem, ipſemet diligenter montes, valles, lapidicinas & Sabuletum inter urbem & arcem Steurvvald, per longitudinem & latitudinem aliqvoties permeavi & perqviſivi, & non ſolùm, exceptis paucis, illa â ſuprà citato *Agricola* notata, ſed & alia rariora inveni, ùt lapidem, qvem pag. 57 ad *Encrinum* retuli, hactenus, qvod ſciam, à nemine deſcriptum aut depictum. Figuram qvidem haud abſimilem ex *Bauhin.* hiſtor. Baln. Bollenſ. cum doctiſſima de horum foſſiliū geneſi epiſtola Oryktographiæ meæ

præfi-

præfixa, ad me miſit Scrutator mineralium & aliorum ad Medicinam pertinentium indefeſſus, & amicus colendus, ſuprà nominatus Dn. D. Major, ſed materiæ eſt diverſa; hujus enim eſt lapidis Pyritæ æroſi, illius verò Trochitæ vel Judaici. Ut autem meliùs poſſent cognoſci, icones addidi. Qvæ qvantum lucis allaturæ ſint Lectori, qvivis prudens, vel me tacente, facilè poterit exiſtimare. Vera qvippe ſunt, qvæ Romanæ fidicen Lyræ *Horatius* habet in Arte Poëtica:

Segniùs irritant animos demiſſa per aurem,
Qvàm qvæ ſunt oculis ſubjecta fidelibus, & qvæ
Ipſe ſibi tradit ſpectator.

Ideoq; hac in re ſumptibus non peperci, qvum nullum mihi ſit dubium, qvin Curioſus Lector ex illis ſit aliqvam capturus voluptatem. His, Lector benevole, velim ut ſis contentus, & ſi plura â me reperiantur, in poſterum etiam â me plura expectes. Vale, & de meo labore dextrè & ſine felle judica. Dabam Hildesheimii a. d. XXIV. Febr. Anno M.DC.LXIX.

Nobili,

Nobili, Excellentiſſimo, Experientiſſimoqve

DN. D. FRIDERICO LACHMUND,

Medico practico, & ſummo Decori Inclytæ Urbis ſuæ Hildesheimenſis,

AMICO VETERI,

Sincerâ fide perpetim colendo,

S. P. D.

QVò plùs huc uſq; veritus ſum, ne diuturnum adeò, de qvo meritò qvereris, ſilentium meum, ſed profectò ex impedimentis eloqvio pluribus exortum, Inſolentiæ ac incivilitatis, neſcio cujus, me tandem ſuſpectum redderet; hoc magis gaudeo, Te ita conſtanter me amare, ut qvaſi nunqvam offenſus, miſſis identidem huc dulciſſimis literis Tuis, ante bihorium acceptis, h.e. exemplo, doceas, nullatenus verum fuiſſe, qvi aliqvando poteſt deſinere, Amorem. Ut itaq, ante novennium circiter, non inter pocula forſan lapidiſſimi vini Vicentini, aut Patavini Panis dulcedinem, ſed inter meras Natu-

ræ, curioſitatem noſtram valdopere irritantis, illecebras, & literata colloqvia, conſuetudo noſtra ſemel coaluit; ita qvidvis ab illo tempore egiſti ac paſſus es, qvò minùs vel privatim Tu â ſtudio hoc, proprio certè ac perjucundo, per illapſas qvantum vis variarum rerum viciſſitudines, diripereris, vel eminùs etiam Ego tantundem abſtraherer è Tuo Animo, qvantum corpora noſtra disjunxit arbitrium Fati & diſtantia Locorum. Enimverò certo certior ſis, me ita virtutes Tuas ac Amicitiam ſemper æſtimâſſe, ut qvidvis perdere malim ex ſcriniolis meis, qvàm LACHMUNDUM TE ex Corde meo, qvantumcunq; etiam ad ſilendum, inevitabilis ærumnarum Rigor me ad hunc uſq; diem compulerit. Qvo tandem labores qvosvis vicit delicatiſſima Tui memoria; ac, ne porrò facilè qvid obſtet, poſitis ad latus moris qvibuslibet tali pacto, ſed breviter, me ad literas Tuas noviſſimas, reſpondere fecit: Gaudeo, Te rurſus Patriam elegiſſe, conſtantiorem futuram inpoſterum conditionis Tuæ ſedem, & ſpectatricem Virtutum T. perexcellentium. DEO primum, Parentibus alterum, proximum cultum his, Patriæ utiq; debemus; ſi cætera ſcil. ſint paria. Hinc ſeriò Tibi gratulor, qvòd non intacta ampliùs jacere, ſed tranſire demùm in Lucem publicam, ex ſubterraneis ſuis Umbris, memoratu certè digniſſima, Mineralis Naturæ, in Territorio Veſtro, Munera efficis; Pliniumq; æmulatus, Mundum in Viſceribus ſuis viſitas: qvæ qvòd ab aliis qvoq; inqviri debebant æqvali induſtriâ, nec producta ab iiſdem in apricum ſunt, pudeat pro-

at propemodùm ipſos, qvòd peregrina fortè magis, qvàm domeſtica ſectantes, Tibi ſoli ac primo omnem, hác ex parte, Gloriæ palmam reliqverunt. Sine dubio multa, ob affinitatem argumenti ac loci, incidenter tractabis de ſpecu Baumannicâ, qvâ non eſt memorabilior in univerſo orbe. Sicq; affatim compenſabis, qvod á me fieri huc uſq; neqviit, etiamſi cogitâram, de eadem qvoq; promere aliqvid. Meritò enim Tibi primas defero, ejus anteà toties Autoptæ. Ac in eo, qvod qværis, facillimè conjecturæ Tuæ perſpicaciſſimæ aſſentior, dum inter lapides illos ſelectiores, in ligno adumbratos, qvos Erudito tuo de Foſſilibus Hildesheimenſibus Tractatui inſeres, ſeorſim mihi miſſum, conſtantemq; ex multiplici ac longâ, ordinatâq; ſerie, teſſellatim ſibi ſuperincumbentium, atq; cuſpidibus ſuis ſemet excipientium, lapillorum pentagonorum aut ſexangularium, ad Encrini ſpeciem aliqvam, Boëthio aut Laëtio dictam, refers: ulteriùſq; pro recepto Tuo in Me Amore, qværis, de re tali qvid ſentiam? Ad qvod ingenuè ut reſpondeam, fateor, nunqvam anteà vel ex Lectione Autorum, vel propriâ obſervatione, de Foſſilis hujus genere qvicqvam mihi conſtitiſſe. Evolvi qvàm diligenter diligentiſſimum Mineralis Hiſtoriæ Compilatorem Ulyſſem Aldrovandum, (vel continuatorem potiùs Ejus, Ambroſinum,) in Muſeo Metallico figuris rerum Foſſilium longè plurimis referto; nihilq; inveni, qvod huc dextrè reduci valeat. Inqviſivi, qvantum per Temporis rationem licuit, in aliis; ſed æqvè fruſtra: donec apud Joh. Bau-

hinum lib. 4 hiſtor. Balnei Bollenſis, cap. 1 pag. 44 figuram, tuæ utcunq; analogam reperi, cum ſubſcriptione: *Pyrites Ærosus botrites cristatus.* Ampliùs, verbum additum non eſt. Criſtatum tamen vocari puto, ratione anguloſorum corporum, contrapoſitorum ſibi, ſerieq; criſtatâ ſibi arctiſſimè incumbentium. Commodumq; duxi, figuram ipſam ex Autore delineare, qvantum rudi eqvidem calamo, ac feſtinanter potui, qvam hîc habes.

Sententiæ Tuæ ſuffragium aut refragium, avidè deſidero. Intereà qvod ſpeciem ac geneſin lapillorum ejuſmodi attinet, ex pluribus minoribus ſibiq; invicem conformibus, qvaſi coagmentatorum; ſalvâ Tuâ de iiſdem cenſurâ, exiſtimem, vix tutò referri poſſe ad petrefacta, cùm valdè obſcurum ſit, an ulla Animalium aut ſtirpium pars talem unqvam figuram, partiumvè connexionem habuerit! Qvin ſimulacra illa Alveolorum mutuâ cuſpidum inſertione ſemet excipientium, conſpicuorumq; in lapide, de qvo qværis, ſicut alias

etiam

etiam lapidum figuras, puto, ſimpliciter peti debere, ex certo, primigenio, & qvaſi ſpecifico regi mineralium, concretionis in Mineralibus Autorum, qvatenus juxta conniventiam, aut virtutem radiativam eorum, modificentur figuræ Foſſilium, dum materia ipſorum tenerrima adhuc eſt, & ſabuli ſemiliqvidi, æqvabilis, ſalium præſentiâ irrigui, & ad recipiendam qvalemcunq; faciem externam indifferentis, conditionem habet. Hoc modo intra gremium Terræ articulantur, ut ſic dixerim, Cornua Ammonis, Trochitæ & Entrochi; hoc modo Cryſtalli é matricibus ſuis erumpunt conicè: hoc modo Fluores metallici, varii generis, in Miſniæ fodinis, ac alteribi, in corpora plura pyramidalia facilè friantur; & Lyncurii, vel Belemnitæ ab axe per medium excurrente, circumqvaq; de ſe propagant æqvi-expanſos in ambitum radios; ut ex chymicæ Artis regno de Regulo Martis ſtellato nil adducam. Hæc omnia, niſi inſigniter erro, valdopere conſiſtunt in antè-dicto certorum ſalium regimine. De qvorum primigeniis figuris, & corporum inde reſultantium, nominatim figurá hexagonali, cubicâ pentagonali, octaëdricâ, rhombicâ, in ſale cornu Cervi, in Nive ſexangulari, in Cryſtallo, Smaragdo, Adamante, Vitriolo, caulibus, floribus, & foliis ſtirpium, alveolis Apum, Nitro, Sale gemmæ, & Vulgari, pereruditè, prolixèq; agit Wilhelmus Daviſſonus part. 4 philoſ. pyrotechn. cap. 30 pag. 184 ſeqv: paulò breviùs autem Kircherus, de Radiatione lapidum, ut in polygonas degenerent figuras; lib. 8. Mund. ſubterr. ſect. 1 c. 8 pag. 25. b.

& omnium breviſſimè Kergerus, lib. d. Fermentat. ſect.1. cap.5.pag.33. de ſalibus, figuram ſuam exactè obſervantibus; ut alios non tangam. Abrumpendum enim jam mihi Epiſtolæ filum eſt, & animus aliis curis dandus, in tantâ penuriâ temporis, qvod accedendo tranſit, & â qvovis mihi eripitur, qvicunq; vult. Qvapropter feſtinationi dabis, ſi qvid palato tuo aut expectatione minùs dignum invenies, de candore meo cæteroqvin, & Amore officioſisſimo perpetim ſecurus. Qvod ſupereſt, DEUM precor, ut vivas acfloreas, Præclariſſime Vir, utq; perennes feliciter in magnum Tuorum decus, ſplendorem Patriæ, rei literariæ augmentum! Scribebam Kiloni, die XII Novembris Anno Chriſti 1668.

Ampliſſ. Nominis T.

Cultor ſincerus, & Amicus officioſiſſimus, dum vivo,

JOH. DANIEL MAJOR, D. Anatom. & Botan. P.P. Reverendiſſimi & Sereniſſimi Epiſcopi Lubec. Medicus, & h. t. Academiæ Kilonienſis Pro-Rector.

Nobi-

Nobilis, Clariſſime & Experientiſſime

DN. DOCTOR,

Dne, Cognate, Fautor & Amice obſervande,

OMnes homines, qvi ſeſe ſtudent præſtare cæteris animantibus, ſummâ ope niti decet, ne vitam ſilentio tranſeant, veluti pecora, qvæ natura prona & ventri obedientia finxit. Qvibus verbis bellum ſuum Catilinarium incipit *C. Salluſtius*

Criſpus Romana primus in hiſtoria.

Rectè igitur facis, Experientisſime & Clarisſime Dne DOCTOR, qvòd vitam ſilentio non tranſeas, ſed talento tuo, qvod divino munere Tibi eſt conceſſum, & qvod Servator neminem abſcondere vult, fœnereris. Dolendum qvippe fuiſſet, ſi rariora illa, qvibus Muſæum tuum ornatur, in illo tantùm latére debuiſſent, qvæ aliqvoties cum ſumma voluptate perluſtravi, & qvæ cùm è peregrinis, iiſq; celeberrimis locis, Patavio, Venetiis & Principe Urbium Româ, ſeu Urbe

Auſonia, domiti qvæ caput orbis erat,

redux Tecum attuliſti, tum à Patre Tuo accepiſti,

Qvi pridem Hildeſiæ atq; aliis celeberrimus oris
Claret Chirurgus famâ ſuper æthera notus,

 tum

tum quæ Ipſe in Patriæ noſtræ Hildesheimii tractu perqviſiviſti & inveſtigâſti naturæ ſcrutator curioſus.

Hujuſmodi ſunt ſceleta varia qvadrupedum, volatilium; Item hominis adulti & infantis XIV dies nati. Præterea hirundo & emberiza, ambæ niveæ, & alia ad Anatomen ſpectantia perrara. Metalla inſuper, mineralia, lapides & gemmæ. Item artificioſa: ex gemmis, nempe achate, jaſpide, ſardâ & lapide lazuli, avis, opere Muſaico, ùt vocant, eleganter diſpoſita; Cymba Grönlandica ex corio phocæ, cum remo, & veſtis ex avium maritimarum, vel potiùs marinarum, exuviis. Inprimis autem antiqvitates & numiſmata non tam multitudine, qvàm vetuſtate rarâ ſunt notanda & prædicanda. Inter cætera ſpectatu digniſſimus eſt ex ære numus Menenii Agrippæ, Conſulis Romani, cujus tempore floruit Hippocrates, qvi inter Medicos Græcos familiam ducit, & Philoſophus Democritus, qvi ſemper riſiſſe legitur, hominum nempe ſtultitiam, ante natalem Servatoris noſtri ferè ccccxxiix. Vid. Agell. N. A. Lib. XVII. C. XXI. Ex argento notatu apprime dignus eſt Siclus Abrahami cuius, non fusus, cum Hebraicis literis *Aleph & Schin*, qvæ notant *Abrahamum & Saram*, item vocibus *Zaken & Uskena* i. e. Senex & Vetula. In altero latere *Jod & Reſch*, qvæ denotant *Iſaacum & Rebeccam*, cum his voculis, *Bachur* i. e. juvenis, & *Ubſula* vel ùt aliive Bethula i. e. Virgo. De hoc Siclo *Abrahami* etiam eleganter Johannes Mattheſius in Sarepta ſua. Ex qvibus liqvet, Abrahamum hunc numum cudi curâſſe, in ſui, Uxoris, filii & nurûs memoriam, ùt putant Judæi,

Ex

Ex auro ſpectabilis eſt numus Zenonis, Imperatoris in Oriente, ſub qvo res literaria & ſtudia maximum ceperunt detrimentum, profectum ex incendio, qvo Conſtantinopoli *centum & viginti millia librorum* conflagrârunt. Qvo vix flebilibus forſan incendium fuit, poſt Regis Ægyptiorum PTOLEMAEI PHILADELPHI illam celeberrimam & toto orbe notam *Bibliothecam Alexandrinam, in qva ſeptingenta millia voluminum fuiſſe narrantur*, tempore C. Julii Cæſaris miſerrimè combuſtam. Alia rariora, qvibus Muſéum tuum eſt ornatum, jam non tangam. Crede mihi, Tractatûs hujus editio non tantùm Reverendisſimi & Serenisſimi Epiſcopi noſtri, Electoris Colonienſis &c, qvi, uti etiam Rex Daniæ & Norvegiæ Fridericus III, & Dux Holſatiæ, p. m. quorum Naturæ Technicothecæ, ùt vocantur, laudibus in cœlum extolluntur à Cl. Th. Bartholino & D. Sachs à Lovvenheim in Gammarologia C. III p. 49. huic ſtudio naturæ rariora in veſtigandi & perqvirendi clementiſſimè & magnopere favet, clementiam porro & gratiam, verùm etiam permultorum naturæ curioſum benevolentiam Tibi conciliabunt, eorumq; amicitiam Tibi parient. Zoilos, ſeu momos, vel Midæ aſſeclas, qvi ipſi nihil boni edere poſſunt, & aliis tamen invident, ùt canum latratum, non curabis: *Invidia enim comes eſt virtutis.* Pudeat illos, qvi optima ſua nonnunqvam inventa edere nolunt, & ea orbi literato & ſeris nepotibus invident. Laudabiliter hac in re ſeqveris veſtiga *Agricolæ*, & magni nominis Jeſuitæ, *Athanaſii Kircheri*, qvi non tantùm

aliis ſuis egregiis ſcriptis, qvalia ſunt, Ars Magna lucis & Umbræ, Obeliſcus Pamphilius, Oedipus Ægyptiacus, Itinerarium Extaticum cœleſte & terreſtre, Arca Noæ, Turris Babel, ſed etiam cariſſimo & doctiſſimo opere de *Mundo ſubterraneo* edito, ùt etiam notat ipſius

Vid. G. P. Harsd. Jotham. c. VI.

PRÆNOMEN, conſuluit nominis ſui IMMORTALITATI. Qvòd ſi enim homo peregrinus *Agricola* patriam noſtram hiſtoriam de foſſilibus intactam ſibi relinqvendam non putavit, nefas eſſet, à filiis & incolis, qvi harum rerum αὐτόπται & oculati teſtes eſſe poſſunt, iſtas negligi & non curari. Sed nolo plura addere. Fac valeas, & in ſtudio hoc rariora perqvirendi pergas, qvod TE efficiet poſtgenitis clarum. Dabam è Muséo Hildesheimii A. O. L. MDCLXIX. die feſto Cathedræ Petri, qvi eſt XXII Febr.

Nob. Clariſſime & Experientiſſime

Dn. D.

T. obſervantisſimus

Fridericus vom Hagen.

IN-

INDEX SECTIONUM ET CAPITUM.

SECTIO I. DE TERRIS.

CAP. I.	De Marga & Medulla.	pag. 1
II.	De Argilla.	2
III.	De Terra Fullonum & Tripela.	4
IV.	De Creta nigra, Rubrica & Ochra.	5

SECTIO II. DE SUCCIS CONCRETIS.

CAP. I.	De Sale & Nitro.	6
II.	De Alumine & Vitriolo,	7
III.	De Sulphure & Bitumine.	8

SECTIO III. DE LAPIDIBUS.

CAP. I.	De Saxis.	9
II.	De Silice, Pyrite & lapide Lydio.	11
III.	De Marmoribus.	14
IV.	De Gypſo & lapide ſpeculari.	16
V.	De Hæmatite & Schiſto.	17
VI.	De Morochtro & Galactite.	18
VII.	De lapide Samio ſimili, & Cryſtallo.	19
VIII.	De Armatura.	20
IX.	De Brontia & Ceraunia.	21

X. De

X. De Belemnite. 2

XI. De Aëtite & Oſtracite. 2

XII. De Cornu Ammonis, lapide Nova
lunæ figurâ & Hephæſtite. 3

XIII. De Hieracite, Perdicite & Ophite. 3

XIV. De Ammonite & Rhombite. 3

XV. De Cochleis & Conchis lapideis. 3

XVI. De Trochite & Entrocho. 5

XVII. De Encrino & Pentacrino. 5

XVIII. De Pentagono, Hexagono & Triska
decagono. 5

XIX. De Trabibus lapideis & Ebeno Foſ-
ſili. 6

XX. De rebus petrefactis. 6

XXI. De Oſteocolla, Enoſteo & Unicorn
foſſili. 6

XXII. De Calculis hominum 7

SECTIO IV. DE FONTIBUS NONNULLIS QUI PRÆTER VULGARES IN NOSTRO TRACTU REPERIUNTUR.

CAP. I. De Salinis. 7

II. De fontibus annonæ caritatem præ
nunciantibus. 7

III. De fontibus malè olentibus & lethi
feris. 7

F I N I S.

SE

SECTIO PRIMA
DE
TERRIS
CAPUT I.
De Marga & Medulla.

M*Arga* Märgel eſt terra pinguis & ſpiſſa, utilis ad agrum fœcundandum. Variæ autem reperiuntur ſpecies, alia enim Terrena, alia Tophacea, alia Arenacea: qvæ rurſus differunt colore, lævore, aſperitate & figurâ, de qvibus *Agric.* lib. II. de nat. foſſil. *In noſtro Tractu*, qvâ itur verſùs occaſum, & *Inneram* fluvium, in radice collis *Columbinæ*: *Alfeldæ* in radice montis, qvi eſt, verſùs ortum æſtivum, *Tophacea candida*: *Agric.* l. c. Item *candida arenoſa friabilis Kentman.* pag. 5. *Candida & lapidoſa in lapidicina Galgenbergica*, qvæ exinde nomen ſortita eſt, & vocatur noſtro idiomate de Mervel-Kuhle. *Marga.* *Columbina.* *Candida.* *Tophacea.* *Arenoſa.* *Lapidoſa.*

Medulla Saxi, Medulla lapidea, Stein-Marck/ eſt ſpecies margæ, & qvaſi terræ qvidam adeps, aut veluti glandula in corporibus ibi denſante ſe pingvedinis nucleo: & interdum ita *fluida* & *alba*, ut medullæ oſſium animantis *Medulla* *fluida*

mantis non diſſimilis videatur eſſe; ſæpius eſt dura, qvæ pota, ſangvinis per ora venarum profuſionem ſiſtit; omninoq; qvas *Samia* vires habet. Reperitur in venulis commiſſurisq; ſaxorum, tum maximè in ipſis includitur ſaxis *Agric*, l. c. in Lapidicina am Stein-Berge; & in *Galgenbergica*, candida *farinaria* Mehl-Erde/ farinæ enim inſtar ſubtilis eſt. Ibidem candida *dura*. Et in *Gaode lapide* dura, friabilis, varians colore.

farinaria

dura

CAPUT II.

De Argilla.

Argilla

ARgilla, *Terra figularis*, Thon/ Haffner oder Töpfer-Erde/ eſt terra tenax, qvæ in qvamvis partem ducta, non abrumpitur, neq; exſiccata dehiſcit; Varia autem ſunt genera; qvædam enim nobiliores ſunt, & tenujùs duci poſſunt, qvædam minùs, ſecundùm qvam & vaſa, qvæ ex iis fiunt, differunt: apud antiqvos nobilis fuit *Samia*, cui qvo ad ſubſtantiam ſimilis, non longè ab *Hasda pago* ad molam frumentariam reperitur in loco abrupto *Agric*. lib. v. foſſil. viliores, item viliſſimæ, exqvibus lateres fiunt, paſſim in toto tractu noſtro.

Terra Samia

Ex argilla etiam Ægyptii olim *Idola* conficiebant, & in ſingulare ſanctitatis teſtimonium, Cadaveribus exenteratis & balſamo oblitis unà cum aliis rebus includebant. Tale ab Antiqvario Patavii accepi gleſto coeruleo incruſtatum, in parte anteriore & poſteriore characteribus ſubnigris Ægyptiacis ornatum, caput

peplo

peplo eſt cinctum, cujus Syrmata anteriora per ſcapulas ad pectus dependent, â tergo verò unum grandius & oblongum ad talos uſq; demiſſum eſt, â mento dependet barba, in utraq; manu hamum ſuſtinet, reliqva pars corporis videtur panno qvaſi involuta. In gratiam curioſorum Idoli iconem, qvoad figuram & magnitudinem, apponendam eſſe autumavi.

Idolum Iſidis

CAPUT III.

De Terra Fullonum & Tripela.

Terra fullonum. TErra *fullonum* Waſch-Erde / Seiff-Erde / Füll-Erde eſt terra pingvis & acris, vi abſtergendi prædita, utilis ad ſevum è veſtibus eximendum. Olim è Cimolo, unâ è cycladibus inſula, Sardinia & Umbria, *Cimolia. Smectis. Sarda. Vmbra.* â qvibus nomen *Cimolia* (qvæ ob ſingularem abſtergendi vim *Smectus* dicebatur) *Sarda*, *Umbra* habent, afferebatur, & erat in uſu; hodie vero *Fuldenſis*, & noſtra *Hildesheimenſis*, qvæ duplex, una *candida* & *Topho ſimilis*, altera *cinerea*. *Agric*. lib. II. foſſil.

Reperiuntur & aliæ terræ, aſperæ, vi abſtergendi præditæ, ſimiles Terræ Meliæ & Tripelæ, de qvibus *Terra Melia.* Mart. Ruland. lex. alchem. pag. 463. *Terra Melia* (inqvit) olim ex Melo inſula ferebatur, colore ſimilis Eretriæ cinereæ, aſpera tactu, crepitans deraſa, pumicis modo: Vim habet aluminoſam, ùt vult Dioſcorides. Hodie qvia ex Tripoli Libyæ Africæ affertur *Lapis Tripolis* dicitur. *Terra Tripela* Eſtq; ille lapis: qvo ſolent vulgò abſtergere barbitonſores pelves. Eſt autem pallidus in cinereo & flavo, abſtergit & ſpecula & omne qvod mundum ita eſſe debet. In Saxonia, crebris locis, præcipuè prope *Hildesheimium*, naſcitur lapis, qvi reſpondet viribus, colore & reliqvâ naturâ omnino lapidi illi *Tripoli* & *Meliæ terræ*, Er rauſchet wann man ihn anrühret / & veluti *Melia*, & *Agricol*. l. c. Paulò antè factâ mentione de *Terra Tripela* lutea dicit: reperiuntur præterea terræ, abſtergendi vi præditæ, qvibus alius color inſidet,

let, ſicut *candida* in *Hildesheimio* ad *Haſdampagum* : & bidem *rubigine infecta*. Tales autem terræ non rarò unt aſperæ.

CAPUT IV.

De Creta Nigra, Rubrica & ochra.

Creta nigra, Schwartze Kreite/ eſt terræ ſpecies, qvâ loco rubricæ fabri lignarii utuntur, non diſſimilis *Pnigitæ* à Pnigeo vico Libyæ Mareotidis appellationem trahens, modicè pingvis, rara, modò mollis, nodò dura & acris, hæc madefacta, illa ſicca & ex ſe lineas producit; reperitur in *foſſa mœniorum*, qvà ſpectat ſeptentriones *Agricol.* l. c. *Creta nigra.* *Pnigites.*

Rubrica, Rötel/eſt terra rubra, qvâ pictores & fabri lignarii utuntur. Petebatur olim optima ex Cappadocia, *Synopis*, â Synope Ponti urbe nominata, Lemno, Africa, Plinio *Cicerculum* dicta, & Balearibus inſulis: ſed *Synopis* reliqvis præferebatur, qvæ & Medicis erat utilis: Nunc etiam reperitur variis in locis Germaniæ & in *noſtro tractu* charadra ad aſcendentis dextram, *glebosa*, colore multùm rubro, bono ſucco, ſincero ſapore, qvod facilè deprehendit lingva; nam ad eam admota butyri inſtar liqveſcit. *Agric.* l. c. *Rubrica.* *Synopis.* *Cicerculum*

Ochra (voce peregrina *Sil*) Ocher-Gelb / Berg-Gelb/ eſt terra lutea, pictoribus nota. Qvondam optima erat Attica, nunc effoditur in Hungaria & multis Germaniæ locis, non ſolùm inter metalla, ſed etiam in propriis venis, & ad flumen *Ocram*, unde nomen habet, & vocatur die Ocher / & in *noſtro tractu inter urbem & an-* *Ochra.*

trum à Nanis appellatum, qvæ propiùs ad glebam luteam, qvàm ochram accedit: ea ex cruſtis conſtat. Item inter *Alfeldam* & *Eimbeccam*; qvalis interdum oſtracorum ſimilitudinem refert. Et qvà itur ex *Haſdapago* ad *Oppidum Sarſtedam*, reperitur fiſtularum ſimilis. Ex plumbo nigro tam diu vi ignis uſto, donec colorem luteum acqviſiverit, fit *Ochra factitia*, qvæ pictoribus pro nativa, in uſu eſt, Germanis Bley-Gelb. Tranſit etiam *Ochra*, in fodinis & ad flumina, aduſta calore terræ aut Solis, in rubricam nativam, item ex *ochra* arte aduſta fit rubrica fabrilis.

Ochra factitia.

SECTIO SECUNDA
DE SVCCIS CONCRETIS
CAPUT I.
De Sale & Nitro.

Sal.

S*Al* Saltz Vulgò vocatur, qvo incibis utimur, eſtq; vel *naturalis*, vel *artificialis*; ille à natura gignitur, vel in terra, vel extra eam; hic fit è ſalſis fontibus, qvorum aqva diu excocta in ſalem vertitur, utì qvotidie videre licet in oppido Saltzliebenhall / qvatuor milliaria à noſtra civitate *Hildesheim*. diſſito: item in altero Saltzdetfurt / qvod unum milliare ſaltem diſtat.

Nitrum,

Nitrum, qvod â Nitria oppido Ægypti, ubi primò fuit inventũ, & olim in magna copia conficiebatur, qvidam denominari putant, vocatur etiam *Salpetræ*, Salpeter/ eſtq; ſpecies Salis, & res ipſi cognata, naſcitur in terrâ ſui generis, & ad muros & petras, lanuginis inſtar ſolet efflorеſcere, ex ſpeluncis etiam, cameris cuniculorum & cellis vinariis & cereviſiariis, ſtiriarum modo, dependet, ex qvibus decidens adhuc liqvidum in terram, ac ibidem, inſtar ſpumæ, concreſcit, propriè *Aphronitrum* dicitur: Tales ſtirias brachii ferè craſſitie & longitudine candidas & translucentes vidi Anno 1656. *Leodii* in magna copia, è porta S. Walpurgis dependentes. Apud nos paſſim ad muros & parietes conſpicitur; imò interdum ab ipſo corroduntur. Jam maximè in uſu eſt, qvod coqvitur ex terra pura & ſalſuginoſa, è ſtabulis & ovilibus eruta. *Nitrum.* *Aphronitrum.*

CAPUT II.
De Alumine & Vitriolo.

ALumen, Alaun/ eſt ſalſugo terræ corrivatum hyeme, æſtivis ſolibus maturatur: aliud autem *natura*, aliud *ars* facit, & qvidem utrumq; ex aqva terraq; aluminoſa, vel ſaxo aluminoſo; rarò enim reperitur purum, inprimis in Germania, ſicut apud nos in *foſſa mœniorum*, qvâ parte ad occaſum ſpectant, repertæ fuerunt, *paucæ glebæ, nucis juglandis magnitudine*: & qvidem candidæ, rotundæ, cavernulis refertæ *Agricol.* lib. III. de nat. foſſil. item *Terra aluminoſa, in qva ligna & oſſa* *Alumen.*

oſſa animalium orta & in lapidem mutata. id lib. VII. qvæ *terra aluminoſa* non facilè imbribus diluitur. id. lib. x.

Vitriolum *Vitriolum*, chalcanthum, Atramentum ſutorium Kupfer-Waſſer/ eſt qvaſi æris qvædam effloreſcentia & vel *naturale*, qvod ſponte â naturâ fit ex aqvâ Sory, Melantheriâ & chalcitide, vel *artificiale*, de qvibus *Agricol.* lib. III. foſſ. Reperitur apud nos, teſte *Kentmanno* pag. 81. *Pyrites* glebosus, atramenti parens, Ein grawer Kupfer-Stein / daraus täglich / ſo er am Wetter liegt / häuffig Kupfer-Waſſer träufft.

CAPUT III.

De Sulphure & Bitumine &c.

Sulphur. SUlphur, Schweffel/ eſt pingvedo qvædam terræ per temperatam decoctionem ſpiſſa facta, & indurata. Eſtq; duplex, *Nativum* & *factitium.* Nativum, ſeu foſſile & vivum, qvod & Græco nomine apyron dicitur, reperitur non procul à noſtro tractu ſatis elegans, aureum & ferè pellucidum; apud nos etiam interdum, coagulati ſudoris inſtar, in lapidum rimis conſiſtit, ſæpe foris lapidibus adhærere conſpicitur, ut poſſit decuti, tales lapides reperiuntur *in fonte ſulphurato ad Hasdam pagum* limo obducti, qvi deraſus & exſiccatus ſulphur eſt. *Agric.* lib. I. de iis qvæ effl. ex terra.

Bitumen. *Bitumen* Berg-Wachs / eſt ſuccus pingvis & inflammabilis terræ. Eſt autem duplex, *liqvidum* & *concretum*, utriuſq; aliqvot ſpecies reperiuntur in *noſtro tractu* & in vicinia.

Liqvi-

Liqvidum nigrum in paluſtribus locis, circiter tertium lapidem á *Burgedorfo: in nigro rufum* effluit è fonte, qvi eſt in radice montis *Deſteri*, diſtans ab *Hannovera* circiter qvindecim millia paſſuum, verſùs meridiem, non rectà, ſed ad occaſum, qvod bitumen clariſſimæ fontis aqvæ innatat. *Agric:* l. c. in noſtro tractu prope *Obergam*. *Liqvidum.*

Concretum, cujus ſpecies eſt *ſuccinum*, qvod non ſolùm ad littus maris colligitur, ſed etiam è terra effoditur, ut in *Deſtero monte*. *Agric.* lib. IV. foſſ. *Lithanthrax*, *Carbo foſſilis*, Stein Kohl/ prope *Hemmendorfium*, in ſylva, qvæ dicitur noſtrâ lingvâ Oſterwold. *Ceſpes bituminoſus*, Torff/ prope *Hannoveram*. Terra *ampelitis*, qvòd vermes oculos vitium rodentes enecet, dicitur & *Pharmacitis*, qvòd præ cæteris terris efficacem habeat vim medendi; eſt terra nigra, exiguis piceæ carbonibus ſimilis, aſſulatim ſubſciſſilis, æqvaliter ſplendens *Agric.* l. c. reperitur in *lapidicina Galgenbergica*. *Concretum. ſuccinum. Carbo foſſilis. Torff Ampelitis Pharmacitis*

SECTIO TERTIA
DE LAPIDIBUS

CAPUT I.
De Saxis.

S*Axum* eſt lapis magnus, ex impuriore materiâ lapideſcente ortus, colore qvidem vario, ſed obſcuro & minùs grato, ex qvo interdum integri mon- *Saxum.*

tes & rupes conſtant; ſunt autem multæ differentiæ ſaxorum.

Arenarium. *Saxum arenarium* Sand-Stein / dicitur, qvod aſperum & ex arenis compoſitum eſt. Aliud autem eſt ex craſſioribus firmiter compactis, aliud ex tenuiſſimis, qvod aliqvando ita molle, ut digitis teri poſſit. In *lapidicinis*, qvæ ſunt in montibus, ante portam *Hildesh.* qvam vocant Damm Thor/ qvi dicuntur à noſtris der Stein-Berg/ und der Krehla/ & paſſim in toto tractu.

Calcarium. *Saxum calcarium* Kalk-Stein / ex qvo violentiâ ignis calx fit. Tale candidum effoditur auff dem Knebel/ qvod varia conchylia in ſe continet. Non procul ab hâc lapidicina infoſſa in copia creſcit, *Damaſonium* nothum Dodon. De floribus *calceolus Mariæ.* *Hellebo-*

Calceolus Mariæ. *rina* punicea ſeu ferruginea *Dalechamp.* Helvetii Ancken Ballen nominant *Camerar.* Hort. med. p. 54. noſtrates leven Fruen Pantuffeln.

Cinereum durum. *Saxum cinereum* durum, qvo viæ ſternuntur, Pflaſter Stein/qvod non rarò cornua Ammonis, conchas, mytulos & alia in ſe continet, eruitur prope *Hildesheim.* auff dem Rotz-Berge.

Tophus. *Tophus, Porus* Toffſtein/ Tugſtein/ eſt poroſus & foraminibus plenus, unde levitate pumici ferè ſimilis eſt, intra terram aliqvando ita mollis, ut ſerrâ ſecari poſſit, & interdum cochleæ naturales in eo reperiuntur; exſcinditur prope *Alfeldam.*

Oſtracites. *Oſtracites* Topffſtein / Scherbenſtein / eſt ſpecies ſaxi cruſtoſi, cui antrum, qvod â nanis nomen habet, inciſum eſt, vocatur vulgò â colore rubro, de Rohe Stein/

de

de qvo *Agric.* lib. 5. de nat. foſſ. verùm (inqvit) ad cutem lævigandam, & pilos amovendos convenit *Oſtracites*, ita dictus, qvòd teſtæ ſimilis ſit; cum juniores Græci λιθόστρεον videntur nominâſſe, ut ab oſtracorum teſtis diſtingverent: veteres & *Ceramiten*, qvum teſtæ habet colorem, & *cheramiden*, maximè qvum eum cœruleæ bullæ cingunt; ex cruſtis conſtat, facileq; findi poteſt; digitis percuſſus, tanqvam olla, ſonitum edit; reperitur in vicinia *Hildesheimii*, circa antrum â nanis appellatum, colore ſubrubicundus. Eum tractum, ùt dixi, qvondam arſiſſe multa indicant. *Oſtracites* autem exſiccat & adſtringit; idcirco drachmæ pondere cum vino potus continet menſtrua; ex aqva verò illitus ſedat mammarum inflammationes, & ulcera, qvæ ſerpunt paſcendo, ſiſtit. *Ceramites. Cheramides.*

CAPUT II.

De Silice, Pyrite & Lapide Lydio.

SIlex Kieſelſtein / eſt lapidis genus duriſſimi, variiſq; coloribus, ſed obſcuris, â natura tincti; reperiuntur enim albi, rubri, flavi, virides, variegati: qvales elegantes redux Româ ad littus maris Adriatici collegi. Præter colores etiam variæ impreſſiones & figuræ, ùt Silex apud *Kircher.* tom. II. mund. ſubterr. p. 31. Cui figura Beatæ virginis cum Filio in brachiis impreſſa. &c. Multæ ſpecies reperiuntur in *Sabuleto.* *Silex.*

Pyrimachus weiſſer Kießling/Flußſtein/eſt ſpecies ſilicis colore albo & trans lucido, plerumq; liqvabilis; ex *Pyrimachus.*

his vitrarii vitra, & qvi artem nôrunt, factitios lapides conficiunt: reperitur in *ſabuleto*, vulgò de Sand Kuhle/ & ad ripas.

Pyrites. *Pyrites* Feuer Stein / eſt lapis, qvi chalybe percuſſus copioſè ſcintillas ignis edit; neq; hic caret luſu naturæ, reperitur enim inter urbem & arcem *Steurvvaldam Pyrites* conchæ figurâ, & in foſſa, qvæ ſpectat ad ſeptentriones, ubi etiam *uvæ* ſimiles reperiuntur. *Agric.* lib. x. foſſ.

Coticula. *Coticula, Lapis lydius, Heracleus*, à locis, ubi reperiebatur, ita nominatus, Probier-Stein/ eſt lapis, qvo probatur aurum & argentum; Reperitur *apud nos* in rivis. *Agric.* lib. v. foſſ.

☞

I. *Silex ſubflavus, impreßionibus qvaſi Solis plenus.*

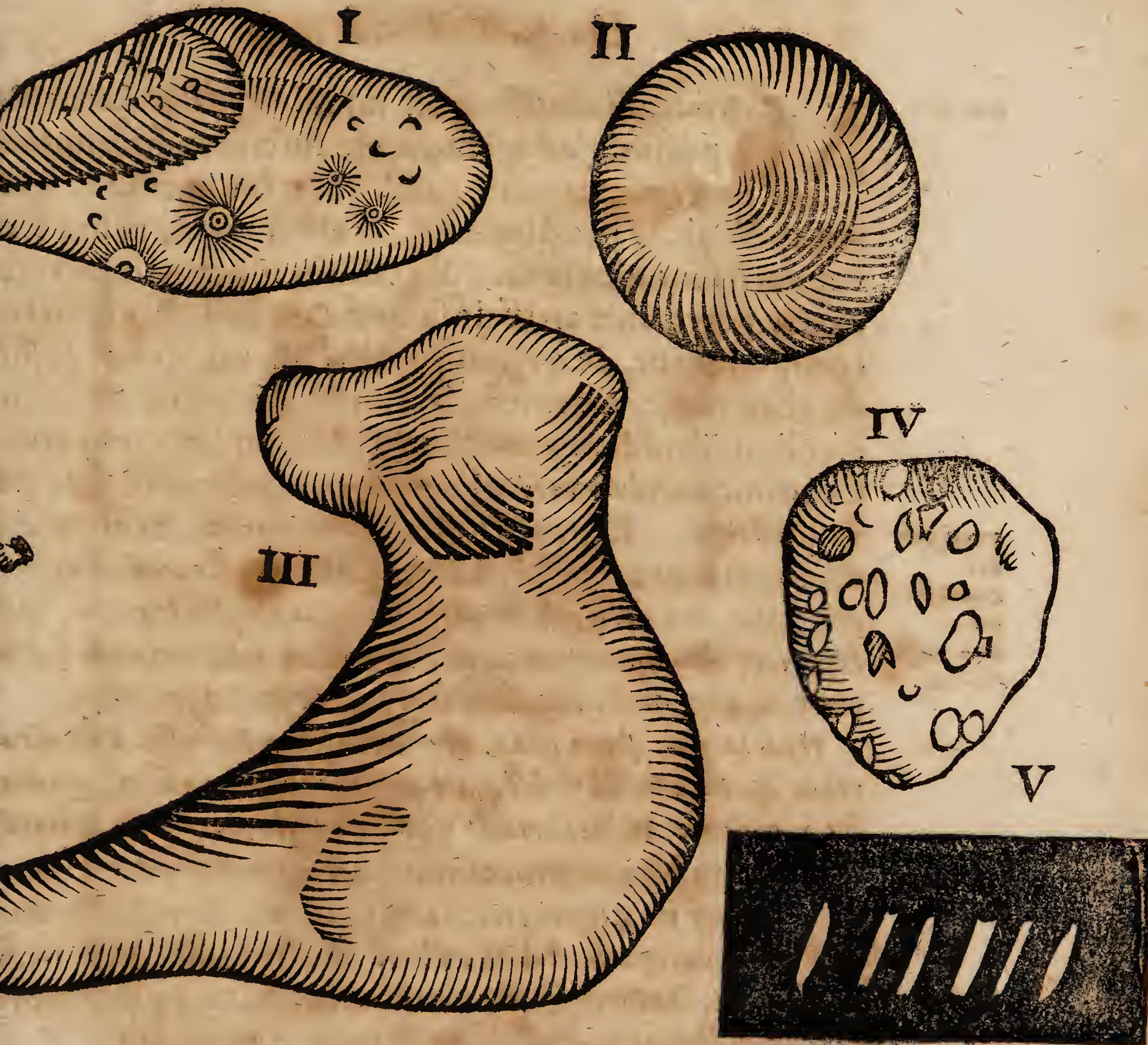
II. *Silex exactè ſphæricus.*

III. *Pyrites referens avem apodem capite canino.*

IV. *Silex cinereus multos alios parvos colore variantes, in ſe continens; Hi omnes reperti ſunt in ſabuleto.*

V. *Coticula; ad ripam.*

CA-

I
II
III
IV
V

CAPUT III.

De Marmoribus.

Marmor.

MArmor Marmelſtein/ eſt lapis inſigniter durus, & ſi poliatur ad ſplendorem ſuſcipiendum aptus. Pro varietate colorum, varia ſunt genera, qvæ vel uno colore prædita ſunt, ùt alba, nigra, rubra &c. vel variis ſimul mixtis. Ex talibus marmoribus variegatis peregrinis artificioſa qvædam in noſtra civitate conſpiciuntur, de qvibus *Agricola* lib. VII. de nat. foſſil. At aliqvot (ſc. marmor, inqvit) nigris venis tanqvam rivulis qvibuſdam cœruleis, lividis, candidis irrigatur. Cujuſmodi *columna Hildesheimii* conſpicitur in æde *Divi Michaëlis*. Et paulò pòſt; at *Porphyrites*, Si ei candida puncta interveniunt, ex argumento *Leucoſtictos* nominatur, ex qvo eſt *Hildesheimii* vas ovatæ figuræ, ipſi *Hydriam Cananæam* vocant, qvod in æde *Divi Michaëlis* partim argento inaurato circundatum, dependet.

Porphyrites. Leucoſtictos. Hydria cananæa.

Hydria hæc Anno 1662. in renovatione Eccleſiæ, à ſtructoribus ex incuria eſt fracta, ex qva particulam adhuc poſſideo. Et iterum: *Hildesheimii* verò in templo *ſancti Spiritûs* ſuggeſtum eſt marmoreum, ubi *columna* qvædam colorem habet in nigricante ſangvineum, & velut fluctuans acer criſpum. Eſt adhuc alia columna in *Eccleſia cathedrali*, Armen-Sûl / vocata, conſtans ex marmore ſpadiceo; de qva vid. *Henr. Meibom.* Irminſulam.

Armen-Sûl.

Præ reliqvis autem maximè ludit natura in *marmore Florentino*, id enim colorum varietate jam civitates, jam

Florentinum Marmor.

Dendrites Hetruria.

n Milchfahler Marmel-Stein von Florentz/in welchem ein natürlicher grawer Baum.

jam turres, montes, flumina, arbores, ſylvas & nubes exhibet, non aliter, ac ſi ingenioſi pictoris penicillo picta eſſent; qvalia aliqvot genera Florentiæ mihi comparavi, ex qvibus unum montes, rupes, prærupta turris, & civitatis rudera cum aliis ruinis repræſentat; in nubibus verò ſubcinereis *crux* ignea portenti inſtar apparet: alterum verò lacteum, *arborem* cineream alno ſimilem accuratè præbet; Ob ſingularem elegantiam, utriuſq; figura adjecta eſt.

Crux *Arbor in marmore,*

Ad *noſtrum tractum* qvod attinet, ille, teſte *Agricola* lib.VII. foſſ. marmore etiam non caret; reperitur enim in eo *marmor candidum Ebori ſimile*; *In cinereo candidum* effoditur ultra montem *Mauritii*, qvod confractum, lapidis judaici inſtar nitet. In ejuſdem tractûs colle, & qvidem in ejus radice, non longè ab *Innera* fluvio, reperitur *marmor colore varium*, ſed qvod ſemper inclinet ad cinereum, aut fuſcum, ex cruſtis conſtat, ejuſq; cutis, plerumq; eſt tuberculis plena, & raro duabus unciis craſſior eſt, lapidi aut ſibi ipſi attritum, cornu uſti virus olet, ſed magìs ſeqvens nigrum & qvod ei ſubeſt rufum. In ejuſdem tractûs exteriore parte antri, â *nanis* appellati, ad ingredientis ſiniſtram invenitur *marmor nigrum, candidis*, ſed tenuiſſimis venis diſtinctum. Ibidem etiam *rufum*, ſed nigrum ſuperiorem, rufum inferiorem locum occupat.

Marmor Hildesh. *Varium.* *Nigrum.*

CAPUT IV.

De Gypſo & Lapide Speculari.

Gypſum.

G*ypſum*, Gyps/ Sparkalck/ eſt rescognata calci, ſed non ita calida, calx enim reſtincta, humore ali-

qvo

Ein Florentiner buntfärbiger Marmelſtein / mit zerfallenen Gebäuden / worüber Wolcken und in denſelben ein Creutz / gleich einem Wunder Zeichen.

qvo acqvirit colorem; gypſum autem reſtinctum non. *Ruland.* lex. alchem. pag. 247. Ex variis lapidibus variorum colorum fit gypſum, uſti verò album acqvirunt colorem. Reperitur apud nos *gypſum candidiſsimo ebori non diſsimile*, Gyps wie ein Helffenbeyn. *Agric.* l. v. foſſ. *Kentman.* p. 25. *in candido cinereum*, qvod marmoris modo nitet *Agric.* l. c. *globoſum molle ſacharo ſimile*, einem ſchönen Huet-Zucker gleich / *Kentm.* p. 26. qvod magis terræ ſpeciem præ ſe fert, qvàm lapidis, etenim adeò friabile eſt, ut digitis in pulverem teri poſſit *Agric.* *Cinereum* ex multis cruſtis conſtans. *Kentm.* l. c.

Eboriſimile. *in candido cinereum.* *ſacharo ſimile.* *Cinereum.*

Lapis ſpecularis, *Selenites*, Glacies Mariæ, unſer lieben Frauen Eys/ eſt gypſo cognatus, ſicuti enim arte ex lapide ſpeculari fit gypſum, ita interdum natura contrà ex gypſo facit ſpecularem lapidem. Effoditur qvidem apud nos, ſed paucus *Agric.* lib. v. foſſ.

Lapis ſpecularis.

CAPUT V.

De Hæmatite & Schiſto.

HÆmatites, Blutſtein/ ita dictus eſt, vel qvòd ſangvinei coloris ſit, vel qvòd ſangvinis fluxum ſiſtat, vel qvòd attritus aqvariis cotibus reddat ſuccum ſangvineum. Qvi *apud nos* reperitur, ferè ſemper eſt *globoſus*, & cavernulis interdum plenus. Inter *antrum* & *charadram* natura ex *Oſtracite* facit *hæmatiten*. *Agric.* l. v. foſſil.

Hæmatites.

Schiſtus eſt lapis hæmatitæ cognatus, nominatur verò ſchiſtus à Gr. σχίζω findo, ſcindo, non qvòd aut fiſſus

Schiſtus.

ſit,

ſit, aut omnis facilè findi poſſit, ùt non poteſt, ſed qvod videatur qvodammodo eſſe fiſſus; mutuâ enim ſuarum partium compoſitione, qvæ ligni inſtar recta creverunt, ſimilis eſt ammoniaco ſali. Gignit hos lapides Saxonia ſcilicet in tractu *Hildesheimio*, ultra montem *Mauritii*, & qvidem in vena obliqvè dilatata. *Agric.* l. c.

Ego hîc reperi lapides cinereos ſatis ponderoſos, ſciſſiles, figurâ variantes, qvos ſchiſti ſpecies eſſe puto. Reperitur etiam inter *antrum*, qvod ex nanis nomen habet, & *charadram* alius *lapis fuſci coloris ammoniaci ſalis inſtar ſciſſus*, *tubercula ſuperius habens clavorum capitibus ſimilia*: & ad *Haſdam pagum* alius huic non diſſimilis: niſi qvòd candidus ſit, & careat tuberculis *Agricol.* l. c.

CAPUT VI.

De Morochto & Galactite.

Morochtus. MOrochtus, Milchſtein/ eſt lapis candidus & mollis ac facilè liqveſcens, utilis veſtibus dealbandis: qvia uſum calami ſcriptorii præſtat, aut lineas albas, ut creta ducit, *leucographida*, qvia candidus & mollis, *leucogæa*, ideſt terra candida, qvia ſuccum emittit lacteum *Galaxias* dicitur *Agric.* lib. v. foſſ. reperitur in *lapidicina Galgenbergica*; unà cum terra *Alfeldæ* effoditur.

Galactites. *Galactites* Germ. etiam Milchſtein/ eſt lapis Cinereus, parùm differens â *Morochto*, lacteum tamen ſuccum reddit, guſtu dulcem; eruitur è foſſa arenaria, qvi ſingulis

gulis annis ex lacteo & glutinoſo ſucco capit incrementum, unde nonnulli magnitudine capitis pueri ſolent inveniri. Cum aqva vel vino lac auget. *Agric.* l. c. Infantium collo alligatus ſalivam facere dicitur & in ore liqveſcere, memoriæ tamen nocere *Plin. Galactites niger*, cotibus attritus ſuccum lacteum reddit; erutus exfoſſa arenaria *Hildesheimiana* ein ſchwartzer Milchſtein *Kentman*, p. 25. *Niger.*

CAPUT VII.

De Lapide Samio ſimili & Cryſtallo.

Samius lapis,(in qvit) *Agric.* l. v. foſſ; in terram Samiam reperitur incluſus, qvo ſua opera poliunt aurifices. Candidum & ſubdurum excellere bonitate *Dioſcorides* tradit: ex qvo intelligimus & alterius coloris & molles inveniri, qvibus aſſimiles ſunt *Hildesheimii* lapides non longè ab *Haſda* pago ad molam frumentariam, in loco abrupto reperti. Naſcuntur autem in venulis terræ pingvis & glutinoſæ, *Samiæ*, qvod ad ſubſtantiam attinet, ſimilis. Atq; hi qvidem ſunt cinerei aut pallidi: interdum molles, interdum ſubduri: pleriq; omnes plani, ex cruſtis conſtant, intus nitentes, extrinſecus aſperi; qvare etiam ipſi auro poliendo utiles. *Samius lapis.*

Cryſtallus Cryſtall/ à glacie nomen habet, & eſt gemma tranſparens, aqvam in glaciem congelatam referens; qvare aliqvi ex glacie natam volunt, ut *Plin. Scalig.* exerc. 119. *Laurent. Pignorius* Epiſtol. Symbol. Epiſt. 15. *Cryſtallus.*

 qvem

qvem tamen in eam ſententiam trahit fragmentum cryſtalli, qvod vidit, in qvo guttula aqvæ, qvæ gemmæ penetralia obſidebat, ſemper ſaliebat, utcunq; vertebatur, unde aqvam & glaciem ſic induratam, & firmitatem eam accepiſſe putat. Vidit etiam pilos, feſtucas, muſcum virentem, Cryſtallino lapidi incluſos.

Naſcuntur autem *Cryſtalli* ut plurimum hexagonâ, qvandoq; pentagonâ figurâ, imò globoſâ & rotundâ, qvi vulgaribus duriores ſunt & pro Pſeudo adamante habentur *VVorm.* inmuſ. pag. 99. Talis informis ante paucos annos erutus in agro *VVincenburgenſi*, & ad Illuſtriſſ. & Sereniſſ. Electorem Colonienſem miſſus, qvi ſuum gemmarum ſcalptorem, in certam aliqvam figuram ſcindi juſſit, qvem Rever. Dn. Johannes Verberus Sereniſſ. Electoris Diaconus Anno 1666. mihi monſtravit, qvi cum Adamante Bohemico certabat; magnitudo autem & figura hæc eſt.

Cryſtallus Hildesh.

CAPUT VIII.

De Armatura.

Armatura.

ARmatura Ein Harniſch / ferri politi aut æris ſimilitudinem gerit, at neutrum metallum non modò non

non eſt, ſed ne tantillum qvidem illius ex eo poteſt confici: Verùm eſt veluti naturæ rudimentum, ea metalla facere diſcentis; lapis verò, qvi tandem fuerit hâc armaturâ indutus, *Hoplites* Græcè dici poteſt. Armari autem ſolent varii lapides, ut belemnites, Cornu Ammonis, lapis novæ lunæ figurâ, conchites &c. Et in foſſa mœniorum, qvà ſpectat ſeptentriones, lapides armaturâ ſic ornati, ut auro conſperſi videri poſſint, *Agric.* lib v. foſſ. *Hoplites.*

CAPUT IX.
De Brontia & Ceraunia.

Brontia. Ombria. Lapis bufonum major.

B*Rontia*, *Ombria*, *Lapis bufonum major*, groſſer Krôten Stein / eſt lapis ferè dimidiati globi figurâ, rarò oblongâ, colore modò fuſco, modò cinereo, modò ſubviridi &c. Interdum ovi magnitudine: ſed ſæpius minor: aliqvibus ſunt bini circuli, qvaſi qvidam moduli, â qvorum ſuperiori qvinæ lineæ eminentes æqvalibus inter ſe ſpatiis diviſæ, procedunt ad inferiorem, qvarum ſingulæ utrinq; ſtriam habent: totidem rurſus lineæ eminentes à ſuperiori circulo per media ſpatia deſcendunt ad ſtrias proximas. Inter eas autem ſemper ſunt humilia ſpatia qvadrata. Aliqvi verò tantummodo habent has poſtremas qvinas lineas deſcendentes, cum multis tranſverſis, & ſpatiis non admodum longis. Reliqva autem media ſpatia tota eminent, carentq; & lineis & ſtriis: nonnulli eodem modo ſe habent, niſi qvòd linearum loco habeant ſtrias, & qvòd ſpatia tranſverſa enimeant, *Agric.* l. v. foſſ.

foſſ. Ego duos hîc appono in *tractu noſtro* repertos, vid. fig. I. & II.

I. *Eſt ex materiâ ſiliceâ, ex parte candidus, ex parte ſubfuſcus, in apice modulum roſæ figuræ habens, à qvo qvinq; lineæ duplicatæ; qvæ ex parvis ſtriis transverſis conſtant, deſcendunt uſq; in centrum planæ ſuperficiei.*

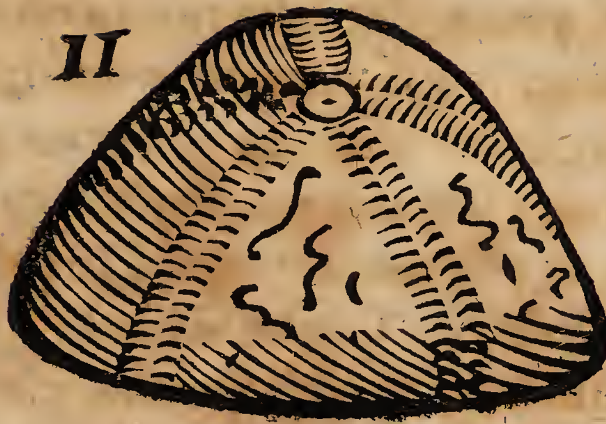
II. *Eſt major ſemidiaphanus, colore fuſco, conſtat ex materia pyritæ, in apice modulus cavus exſtat, à qvo lineæ ut in priori procedunt. In utroq; media ſpatia eminent.*

Ceraunia. *Ceraunia, Ceraunius lapis*, Donnerſtein/ Donner Keil/ ex eo nomen invenit, qvòd cum fulmine è nubibus decidere ferè omnium ſit opinio: licèt autem multi hoc negent, reperiuntur tamen Viri fide digni, qvi obſervationibus ſuis hoc ſatis luculenter affirmant; inter qvos *Kentmannus*, qvi qvatuor *Cerаunias* habuit, qvarum *prima* Anno 1544. *Viennæ* in domum per cellam Vinariam impetu fulminis duodecim ulnas in terram adacta: fuit autem nigra, magna, ponderoſa, formâ cunei, in parte latiore perforata. Longitudine digitorum novem, latitudine qvatuor, pondo trium & dimidii; *huic pondere, figurâ & magnitudine, ùt ovũ ovo, ſimilis eſt,*

I

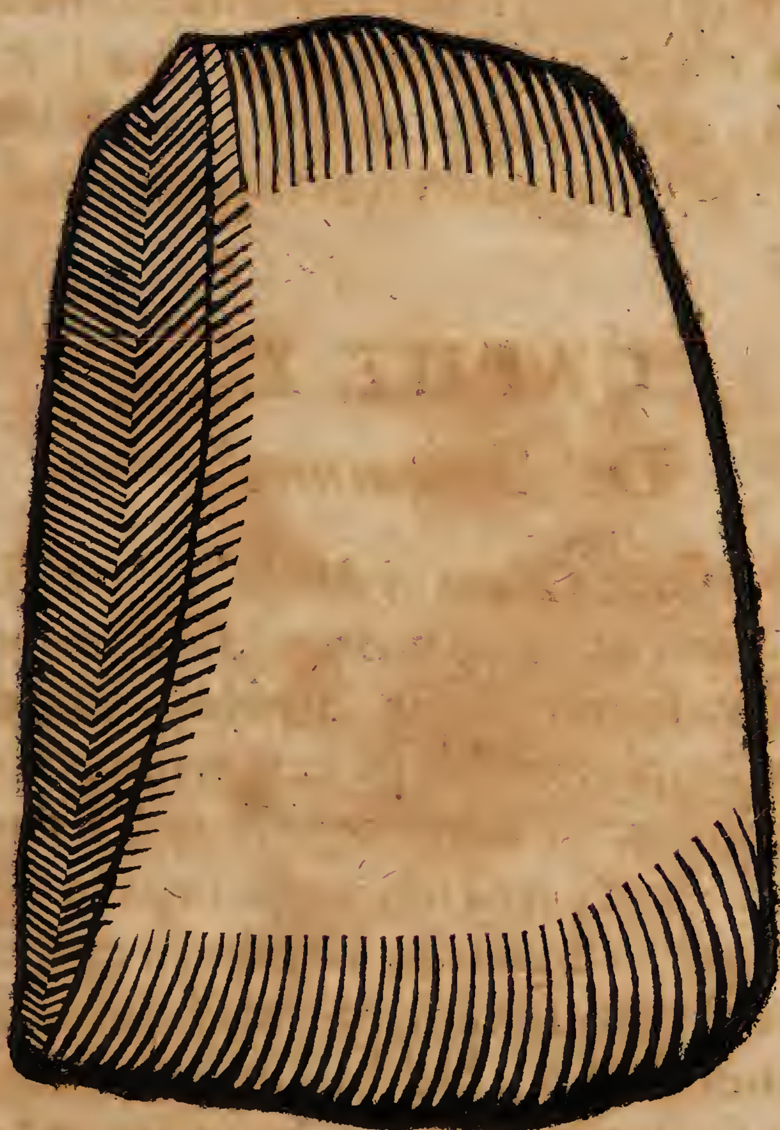

II

I. II.
Brontia.

III

III.
Ceraunia.

eſt, qvæ exſtat inter cæteraræriora in muſæo meo. Secunda Anno 1560. *Torgæ* per molam, qvæ â ventis agitatur, magnâ vi trajecta. *Tertia* prope *Jleburgum*, tribus à Torga miliaribus ingentem qvercum diviſit. *Qvarta* in pago *Siptio* agri Torgani in arborem vi fulminis immiſſa. Ceraunia autem varias figuras refert, ùt Pyramidis, mallei, ſecuris, clavæ &c. Aliqvando ſunt perforatæ, ut ſuprà illæ qvatuor fuerunt, aliqvando non: Colore etiam variat; eſt enim nigra, obſcura, cinerea, lapidi ſerpentino ſimilis, qvalis etiam apud me eſt. *In noſtro tractu* ante aliqvot annos ad ripam fuit inventa nigra, qvæ conſtat ex materia ſilicis, & qvidem illius, qvi lapidis lydii vices ſupplere poſſit. vid. fig. III.

CAPUT X.

De Belemnite.

Belemnites. *Dactylus Idæus.* BElemnites à voce Græca τὸ βέλ@ ſagitta, jaculum, *Dactylus Idæus*, qvòd in monte Ida reperiatur & digitum repræſentet, Germ. Alpſchoß/Alpſtein/figurâ eſt ſagittæ ex ampla radice in aciem tenuiſſimam vel obtuſam deſinens. Ferè omnibus â natura ineſt qvædam qvaſi rima, qvâ fit, ut facilius in longitudinem diffindantur. Saxones vocabulo ex Ephialte & ſagitta compoſito nominant, potumq; contra ejusmodi ſuppreſſiones & noctis ludibria, valere dicunt, ac faſcinationibus ſuccurrere; qvando pellucet *Lyncurium* *Lyncurius.* Germ. Luchsſtein nominant, & ex urina Lyncis fieri falſò

exiſtimant, hic paleas aliaſq; res minutas, ùt ſuc-
m, allicit, niger *coracias* aut *corvinus* lapis Raben= *Coracias.*
vocatur. Varii in *noſtro tractu* reperiuntur tam
ore, odore, qvàm magnitudine: item nonnulli ar-
urâ ſunt veſtiti, alii vacui; alii rurſus gravidi, qvi
terram, vel arenam, vel alium lapidem inſe conti-
it, alii non; hi *mares*, illi *fœmellæ* â noſtris lapidariis
ellantur, de qvibus ita *Agric.* lib. v. foſſil. *Belemnites*
qvit) aut eſt cinereus aut candidans, aut in rubro
er, qvi omnes inveniuntur *Hildesheimi*; uſtus vel
ndidus fit, vel in candido cinereus. Uterq; reperi-
inter *urbem* & arcem *Mariæ burgum* in marmore an-
, qvod à nanis appellant, ad ſiniſtram; nam locum
m qvondam arſiſſe alia mulla, præter hujus lapidis
rem indicant; qvin aureâ armaturâ non modò be-
nitem in foſſa mœniorum generatum ortu, ſed
radicem conveſtit intrinſecus, qvæ armatura ſine
e mirificè nitet, atq; imaginem inſtar ſpeculi reddit.
emnitæ autem ſi confricentur, ex eis qvidam olent
nu bovis limatum, aut uſtum, ut in marmoris ejuſ-
n odoris commiſſuris nati: aliqvi ſine odore ſunt,
reliqvi. Diverſa verò ipſis eſt magnitudo. Cùm
m maximis eſſe ſoleat digiti longitudo & craſſitu-
, ut in foſſa mœniorum repertis, qvà ſpectat ad ſe-
ntriones, interdum ſeſqvipedis longitudo, brachii
ſſitudo.

Kentmannus pag. 34. Septem ſpecies habet, ex qvi-
s qvatuor priores & ſeptima ſive ultima ex noſtro
ctu ſunt, & ita ab eo deſcribuntur: 1. *Belemnites ma-*

eſt, qvæ exſtat inter cæterararioraim muſæo meo. Se
Anno 1560. *Torgæ* per molam, qvæ â ventis agit
magnâ vi trajecta. *Tertia* prope *Jleburgum*, tril
Torga miliaribus ingentem qvercum diviſit. *Q*
ta in pago *Siptio* agri Torgani in arborem vi fulm
immiſſa. Ceraunia autem varias figuras refert, ù
ramidis, mallei, ſecuris, clavæ &c. Aliqvando
perforatæ, ut ſuprà illæ qvatuor fuerunt, aliqva
non; Colore etiam variat; eſt enim nigra, obſcur
nerea, lapidi ſerpentino ſimilis, qvalis etiam apu
eſt. *In noſtro tractu* ante aliqvot annos ad ripam
inventa nigra, qvæ conſtat ex materia ſilicis, & (
dem illius, qvi lapidis lydii vices ſupplere poſſit.
fig. III.

CAPUT X.

De Belemnite.

Belemnites. *Dactylus Idæus.* BElemnites à voce Græca τὸ βέλ☉ ſagitta, jacu
Dactylus Idæus, qvòd in monte Ida reperiatur
gitum repræſentet, Germ. Alpſchoß/Alpſtein/ſi
eſt ſagittæ ex ampla radice in aciem tenuiſſimar
obtuſam deſinens. Ferè omnibus â natura
qvædam qvaſi rima, qvâ fit, ut facilius in longit
nem diffindantur. Saxones vocabulo ex Ephia
ſagitta compoſito nominant, potumq; contra eju
di ſuppreſſiones & noctis ludibria, valere dicunt, a
Lyncurius. cinationibus ſuccurrere; qvando pellucet *Lyncu*
Germ. Luchsſtein nominant, & ex urina Lyncis

falſò exiſtimant, hic paleas aliaſq; res minutas, ùt ſuccinum, allicit, niger *coracias* aut *corvinus* lapis Rabenſtein vocatur. Varii in *noſtro tractu* reperiuntur tam colore, odore, qvàm magnitudine: item nonnulli armaturâ ſunt veſtiti, alii vacui; alii rurſus gravidi, qvi vel terram, vel arenam, vel alium lapidem inſe continent, alii non; hi *mares*, illi *fœmellæ* â noſtris lapidariis appellantur, de qvibus ita *Agric*. lib. v. foſſil. *Belemnites* (inqvit) aut eſt cinereus aut candidans, aut in rubro niger, qvi omnes inveniuntur *Hildesheimi*; uſtus vel candidus fit, vel in candido cinereus. Uterq; reperitur inter *urbem* & arcem *Mariæburgum* in marmore antri, qvod à nanis appellant, ad ſiniſtram; nam locum illum qvondam arſiſſe alia mulla, præter hujus lapidis odorem indicant; qvin aureâ armaturâ non modò belemnitem in foſſa mœniorum generatum ortu, ſed ejus radicem conveſtit intrinſecus, qvæ armatura ſine arte mirificè nitet, atq; imaginem inſtar ſpeculi reddit. Belemnitæ autem ſi confricentur, ex eis qvidam olent cornu bovis limatum, aut uſtum, ut in marmoris ejuſdem odoris commiſſuris nati: aliqvi ſine odore ſunt, ut reliqvi. Diverſa verò ipſis eſt magnitudo. Cùm enim maximis eſſe ſoleat digiti longitudo & craſſitudo, ut in foſſa mœniorum repertis, qvà ſpectat ad ſeptentriones, interdum ſeſqvipedis longitudo, brachii craſſitudo. *Coracias.*

Kentmannus pag. 34. Septem ſpecies habet, ex qvibus qvatuor priores & ſeptima ſive ultima ex noſtro tractu ſunt, & ita ab eo deſcribuntur: 1. *Belemnites magnus*

gnus cinerei coloris, fricatus, olet cornu bovis uſtum, & terram in ſe continet candidam, ein groſſer grauer Alpſchoß / ſo man ihn reibet / ſtincket er alß gebrant Horn. 2. *Parvus* ejuſdem coloris, terram ſubcineream in ſe continens. 3. *Magnus*, arenam in ſe continens, qvi non olet, qvando fricatur. 4. *Parvus*, qvi terram candidam in ſe continet, ſed non olet. 7. *Candidus*, qvaſi uſtus eſſet, continet in ſe lapidem nigrum & durum: eſt optimi coloris, nec multum differt ab odore albi ſuccini, gebranter Alpſchoß / der wol reucht wenn man ihn reibet / iſt in der Erden verbrant.

Ego autem ſeqventes partim in ſabuleto, partim verò prope antrum, qvòd â nanis nomen habet, reperi, qvos ſecundum figuram & magnitudinem appono.

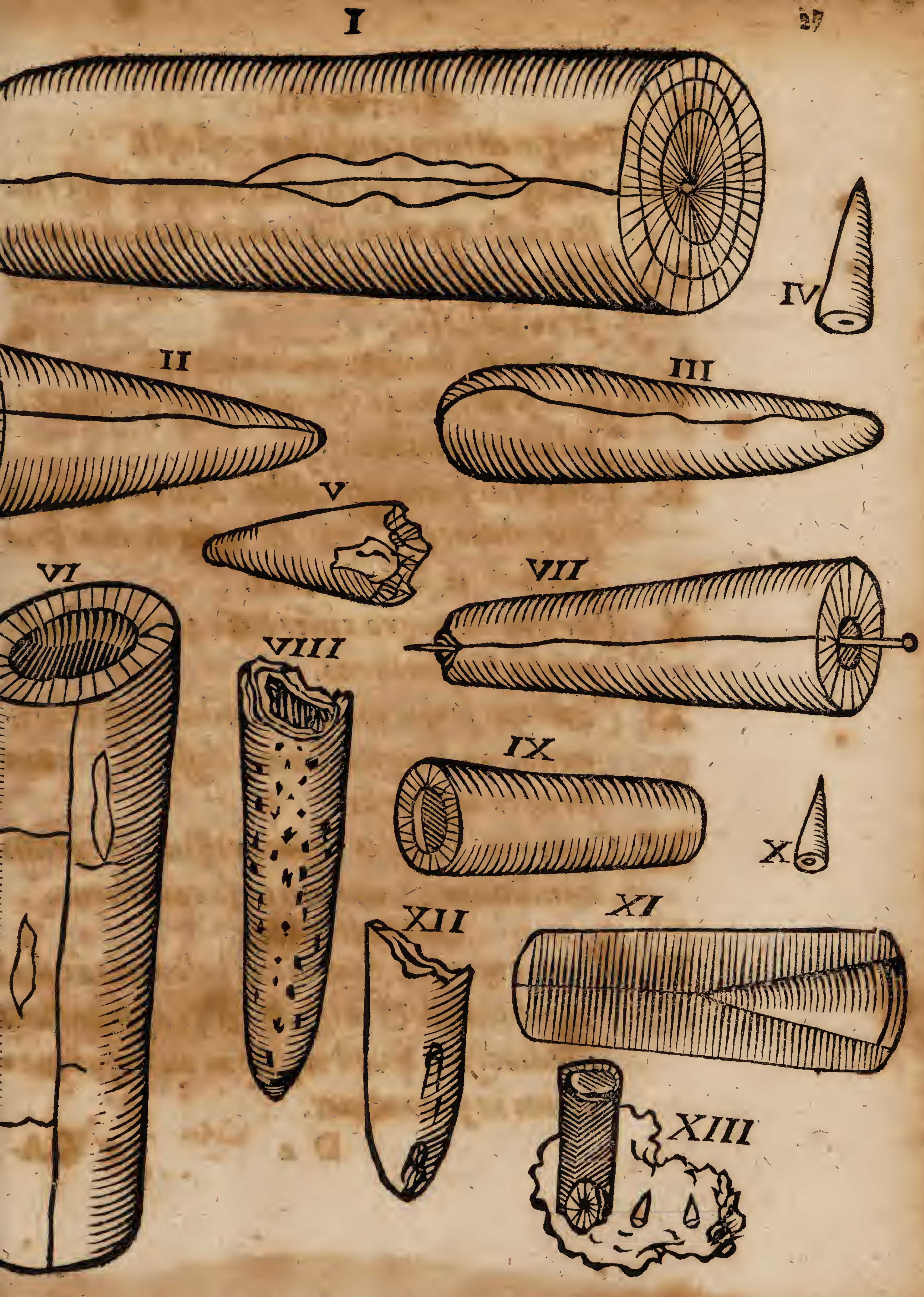
I. *Belemnites magnus cinereus, plenus, cruſtâ ſubcandidâ tectus, cum ſtriis, qvæ â centro uſq; ad extremitatem tendunt; figura ferè eſt cylindri parùm compreſſi, fricatus olet cornu uſtum.*

II. *Subcinereus ex ampla radice ſtriata in tenuem aciem deſinens.*

III. *Ex nigro cinereus, cum radice rotunda, non ſtriata.*

IV. *Parvus, niger & ferè pellucidus, abſq; rima.*

V. *Fra-*

I
II
III
IV
V
VI
VII
VIII
IX
X
XI
XII
XIII

V. *Fragmentum candidi qvaſi uſti.*

VI. *Magnus ex nigro cinereus, paſſim cruſtâ tectꝰ, terram luteam in ſe continens.*

VII. *Cinereus totus pervius, ut ſtylus poſſit transmitti.*

Ein Alpſtein/ſo durch und durch holl.

VIII. *Cinereus ſemi concavus, carie plenus, nihil in ſe continens.*

IX. *Cinereus formâ cylindri, alium lapidem ſplendentem, qvi ex eadem materia conſtat, in ſe continens.*

X. *Parvus ex nigro cinereus, terram luteam in ſe continens.*

XI. *Cinereus ſemiconcavus, nihil in ſe continens, in longitudinem diffiſſus, cum ſtriis tranſverſis.*

XII. *Cinereus fortiter compreſſus, terram candidam & duram in ſe continens.*

Ein breiter Alpſtein.

XIII. *Lapis cinereus, continens belemnitas duos minimos & nigros & fragmentum mediocris, qvod lapidem ex rufo cinereum in ſe continet.*

CAPUT XI.

De Aëtite & Oſtracite.

Aëtites, Adler-Stein/ eſt lapis variarum ſpecierum, alius enim alium & unicum lapidem *callimum* dictum in ſe continet, qvi interdum ſolutus intus jacet, & conqvaſſatus ſonat, unde Germ. Klapperſtein vocant, *Schvvencfeld. aëtiten marem*; hic raró apud nos reperitur, noſtro enim plerumq; adhæret, qvare non ſonat, & interdum ochrâ infectus eſt; alius plures lapillos perexiguos ochrâ tinctos: alius terram ſeu argillam colore variantem, qvem vocant *Gaodem*, *Schvvencf. aëtiten fœminam* Erd-Stein / & nihil aliud eſt, qvàm aëtites immaturus. *Kircher*. mund. ſubt. tom. 2. pag. 79. alius terram ſimul & lapillos. Hi rurſus variant figurâ, colore, ſuperficie, magnitudine & conſiſtentiâ. Figurâ alii ſunt rotundi, oblongi, triangulares; alii ſeparatas habent cavitates: Colore alii ſunt lutei &c. Alii terram vel luteam, vel cineream, vel ſubpurpuream in alveo habent; ſuperficie alii ſunt glabri, alii verò ex arena craſſiore ſunt ſcabri. Magnitudine ſunt parvi, mediocres, magni, ita ut capitis magnitudinem adæqvent; Conſiſtentiâ alii duri, alii molles & friabiles, qvi interdum calore ſolis diſſipantur. Ferè omnes reperiuntur inter *urbem* & arcem *Steurevvaldt* in *ſabuleto*, in qvo etiam ſeqventes reperti.

Aëtites. *Callimus.* *Gaodes.*

1. *Aëti-*

I. *Aëtites ſilicem pellucidum candidū & terram luteam in ſe continens.*

II. *In ſuperficie cerebro ſimilis.*

III. *Callimus apud nos in aëtite repertus colore & lævore lapidi bezoardico ſimilis.*

IIII. *Cordis figurâ cum terra lutea.*

V. *Duas ſeparatas habens cavitates.*

VI. *Terram cineream in ſe continens, ex qva piloſella enata. Anno 1667. d. 19. Junij.*

VII. *Terram cineream in ſe continet, ad latus verò habet elegantem impreßionem matricis cochlitis ſtriati & tuberculoſi.*

VIII. *Parvus, cui ineſt terra lutea, cum cavitate exactè refert calceum ligneum VVeſtphalicum, qvem* Holſchen *(qvaſi* Holt Schau*) vocant.*

IX. *Fuſcus, mitram Polonicam referens.*

Oſtra-

I
II
III
IIII
V
VI
VII
VIII
IX

Oſtracites. *Oſtracites* cum aëtite affinitatem habet, eſt autem lapis cruſtoſus & ſciſſilis; teſtâ ſuperiori ablatâ, alius continetur lapis in plures ſciſſilis, intercedente ſemper cruſtâ, non laminâ, ita ut plures lapides aëtitæ uno lapide contineri videantur. *Boot* pag. 393. differt ùt aëtites: *qvem ego hîc appoſui, planè aëtitæ ſimilis eſt, niſi qvòd ex qvatuor cruſtis conſtet, & in medio terram luteam habeat.*

Oſtracites aëtitæ ſpecies.

CA-

CAPUT XII.

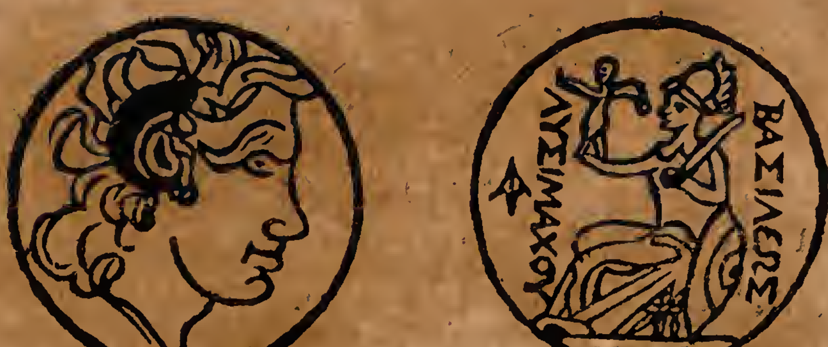
De Cornu Ammonis, Lapide novæ lunæ figurâ & Hephæſtite.

CORNU *Ammonis* Zieher Horn / Scher Horn / eſt lapis (*Plinius* p. m. 743. inter ſacratiſſimas Æthiopiæ gemmas refert & prædivina ſomnia repræſentare promittitur) Saxeæ duritiei, qvi effigiem cornu arietini aut bovini in ſe revoluti repræſentat. Eſt aliàs *Ammon* Epitheton jovis, qvi ſpecie arietis colebatur, unde etiam *Alexander Magnus* qvòd Jovis filius credi vellet, cornua arietina aſſumpſit *Thom. Barthol.* de unicor. p. 26. Præter Alexand. M. etiam alii Potentiſſimi Reges, ut ſuperbiam & potentiam ſuam indicarent, in monetis ſuis, ſibi talia cornua addi curârunt, ut Rex Hunnorum & Italiæ hoſtis *Attila*, qvi ſe flagellum Dei nuncupavit; Item *Lyſimachus*, qvi in nummo meo æneo, mihi Romæ comparato, & tanqvam haud vulgari hîc delineato, Cornu læve ponè aurem reflexum habet.

Ammonis Cornu.

Alexand. M.

Attila.

Lyſimachi nummus.

Variæ autem differentiæ *Cornuum Ammonis*, qvoad magnitudinem & figuram reperiuntur; ſunt enim lævia, tuberculoſa, nodoſa, qvæ qvaſi Juncturis cohærent, nonnulla etiam armaturâ ſunt veſtita, nonnulla eâ carent; ſeqventia hactenus â me reperta ſunt.

I. *Cornu Ammonis Cinereum & læve.*

II. *Lapis cinereus, continens cornu Ammonis tuberculoſum.*

III. *Fragmentum cinerei, qvod articulatim diſtinctum eſt, & qvaſi juncturis cohæret.*

IV. *Aliud rugis per tranſverſum ornatum, conſtans ex materia lapidis aëtitæ fulvi, cujus etiam eſt coloris, pars interior cava & ſtriata eſt, qvæ excipit in revolutione dorſum, & eſt qvaſi matrix ejus.*

Lapis novæ lunæ. *Lapis novæ lunæ*, â lunæ creſcentis & corniculatæ forma, qvam repræſentat, vocatur; de qvo ita *Agric.* lib. v. foſſil. in toto (inqvit) *Hildesheimio* tractu, qvi longiſſimi collis ſpeciem præ ſe ferens â *Mariæburgo* arce per inferiorem urbis partem, pertinet ad *Haſdam* pagum, invenitur lapis *novæ lunæ* ſpeciem habens curvatæ in cornua,

I

II

III

IV

nua, aurei coloris armaturâ veſtitus, modò parvus: mediocriter autem durus, & interdum ſtriatus. Sed eundem aliqvando ferrei coloris armatura tegit: aut adamanti ſimilis. Etenim ubi in terra aluminoſa reperitur, aut atramentoſa, aureo colore ſplendet: ubi in alterius generis terra, ferro aut ſimili. Nam alumen & atramentum ſutorium permutant ferrum in orichalci colorem, qvi aſſimilis auro. Ibidem effoditur lapis ejuſdem figuræ, ſed omni vacuus armaturâ & cinerei coloris: qvi eſt *Tephrites* apud *Plinium.*

Tephrites.

Hephæſtites.

Hephæſtites in Coryco natus, ſpeculi naturam habet in reddendis imaginibus, qvanqvam rutilus. Nomen ex eo invenit, qvòd in ſolem additus, aridam materiam accendat, non aliter ac ſpeculum concavum, ſulphurata, ſtramina, ſarmenta. Id genus lapides in rubro nigri coloris reperiuntur *Hildesheimii* in *foſſa mœniorum,* qvà ſpectat ſeptentriones. In modum verò patinæ excavati ſunt, & aureâ armaturâ rutilant: qvare & reddunt imaginem, & ob ſolis radios obverſi aridam materiam accendunt. *Agric.* l. c.

CAPUT XIII.

De Hieracite, Perdicite & Ophite.

Hieracites.

HIeracites, Habicht Stein/ alternat totus milvinis nigricans veluti plumis, eſtq; ſimilis ſpecie & colore accipitrum mollioribus pennis, qvæ ipſis ſunt in pectore. Reperitur *in noſtro tractu*, qva itur verſùs occaſum à mœniorum foſſa, in colle ultra flumen

men & citra. Hieraciten dextro femori alligatum ſiſtere dicunt ſangvinem per ora venarum profuſum. *Agric.* lib. v. foſſil.

Perdicites, Rebhuenſtein/eſt lapis, qvi exprimit ſtriis & colore perdicum pennas, qvas item habent in pectore. *idem.* *Perdicites.*

Ophites, Schlangenſtein/eſt lapis cruſtaceus, accedens ad formam ſerpentis, qvia ſqvammas habet, ut ſerpens; ſordet omnino, tanqvam cornu. *Ruland.* lex. Alchem. pag. 355. *Ophites.*

CAPUT XIV.

De Ammonite & Rhombite,

AMmonites ſeu *Hammites*, Rögen Stein/ ex arenis ita componitur, ut ovis piſcium, qvod ad figuram attinet, ſimilis videatur eſſe: nitro interdum, qvod ad ſubſtantiam & colorem. Id genus lapides inveniuntur in Saxonibus, ad *Alfeldam* & *Hildesheimium*, nucis juglandis magnitudine, aliqvando etiam majores. *Agric.* l. c. *Ammonites. Hammites.*

Ego ſatis grandem colore ſubpurpuraſcente, qvi ova ſalmonis refert, inveni in ſabuleto, ut in figura apparet.

Rhombites magnitudine caſtaneæ vel nucis juglandis candidus, undiq; plenus ſqvamis parvis eminentibus, utrinq; obliqvis: unde rhombi ſpeciem gerunt, *Rhombites.*

Ammoni
tes.

qvæ lapidi nomen dedit. Qvin alterius generis *Rhombites* reperitur *in Galgebergo*. Is longus eſſe ſolet digitos ſex, latus duos, craſſus unum, ipſi figura eſt Cylindri parùm compreſſi, ſed ſtriæ, tam inferioris, qvàm ſuperioris partis ita ſe interſecant, ut plures in earum medio fiant eminentiæ, qvibus omnibus item rhombi eſt figura. *Agric*, l. c.

CAPUT XV.

De Cochleis & Conchis Lapideis.

CONCHAS & *cochleas* marinas non ſolùm tractu temporis in lapidem mutari, ſed etiam in terræ gremio naturâ ita gigni, apud nos non ſine admiratione conſpici poteſt: aliqvæ enim reperiuntur, qvæ adhuc terreæ & friabiles ſunt, aliqvæ ſpiritu lapideſcente imprægnatæ & paulò duriores, aliqvæ verò totæ lapideæ. De harum geneſi ita *Agric.* lib. IV. de ortu & cauſis ſubterraneorum. Cochleas verò (inqvit) in ſaxis repertas calor concluſus ex materia pingvi & lenta efficere videtur: & ex eadem gignere muſculos, murices, conchylia. Sed terra qvantò eſt craſſior, qvàm mare, tantò ea magis imperfecta gignuntur. & lib. V. de nat. foſſ. dicit: redeo ad eos, qvos multos in uno loco, vel in pluribus eadem natura gignit: qvales ſunt, qvi naſcuntur in terra glutinoſa, qvæ eſt in venis, venulis, commiſſuris ſaxorum, teſtis aqvatilium ſimiles. Sed qvantò terra eſt craſſior qvàm aqva, tantò imperfectiores gignit formas, & qvæ animantibus careant,

reant, qvod genus lapides reperiuntur in Germania, in *Hildesheimio* Saxoniæ tractu, & in ſaxum incluſi in multis regionibus.

Strombites. *Strombites*, Schneckenſtein ſimilis eſt cochleæ aqvatili: ex amplo enim in tenue, turbinis inſtar, deficit, in ſpiram â dextra tortus. Is interdum eſt brevis, interdum longus dodrantem, (hic â *Kentmanno* pag. 33. vocatur germ. Ein hoher und erhabner Schnecken-Stein/ ille ein zuſammen getruckter Schnecken-Stein) intus candidus, extrinſecus terræ, in qva naſcitur, colorem aſſumit. Reperitur in *Galgenbergi* Lapidicinis, & in nova urbis parte, cùm fodiuntur cellæ, in qvibus vinum cereviſiavè recondi ſolet. Item *Alfeldæ* inter ſpeculam & oppidum petenti Embeccam. *Agric.* l. c.

Ctenites. *Ctenites*, Kamſtein / ſteinern Jacobs Muſcheln/ ſtriatus eſt, omninoq; pectinis effigiem repræſentat. Color ipſi plerumq; cinereus. In lapidicinis ultra montem *S. Mauritii* id. *Ctenites Hildesheim.* oris ceti figurâ, eſt apud *Geſner.* pag. 165.

Myites. *Myites*, Muſchelſtein / qvia ſtriatus non eſt, muſculi ſpeciem præ ſe fert. is duplex, oblongus & pectinis modo rotundus. Hic colore cinereus reperitur *in lapidicinis*, tractûs jam dicti: ille modò ſubfuſcus, modò ſubflavus, effoditur ex *foſſa* mœnium, qvà ad ſeptentriones ſpectat. *Agric.* l. c.

Onychites. *Onychites* ungvibus odoratis, qvos Græci nominant Onychas, ferè ſimilis, tam colore qvàm figurâ, in *lapidicinis.* id.

Oſtracis lapis. *Oſtracis lapis*, Oſtren-Stein/ ex oſtreis, qvibus ſimilis eſt,

eſt, nomen invenit. Duplex eſt, major, qvi lapidis ſpecularis modo fiſſilis, effoditur etiam ex *foſſa* urbis: qvà, ut dixi, ad ſeptentriones ſpectat. Minor, non longè ab *Hannoverâ* propè Lindam pagum. *Agr.* l. c. Major reperitur etiam in lapidicina *Galgenbergi*, nec à veris oſtreis differt.

Porphyroides, Purpur-Schnecken-Stein/ Purpuræ inſtar aculeis clavatus, & colore cinereus, invenitur in *foſſa* urbis, ſed ut purpura turbinatus non eſt. *Ibidem* alius reperitur, huic non multum diſſimilis, veruntamen caret aculeis: ſtrias verò habet tranverſas. id. *Porphyroides.*

Conchites, qvi in curvis liris, ad ſcapulas redeuntibus, & aurei coloris armaturâ decoratur, longus eſſe ſolet palmos duos, latus palmum. id. *Conchites.*

Ego varia teſtacea lapidea paſſim reperi, ex qvibus rariores ſaltem apponi curavi.

I. *Conchites cinereus ſtriatus.* Eine halbe graue ſteinerne Muſchel mit Strichen.

II. *Alius ejuſdem coloris & figuræ paulò minor.*

III. *Myites cinereus oblongus* ein halber langer Muſchel-Stein.

IV. *Conchites rotundus ſubflavus minimus & lævis.* Ein klein gelber gantzer glatter Muſchel-Stein.

V. *Alius ejuſdem coloris paulò major.*

VI. *Myites rotundus, cinereus, lævis, alium in ſinu ſuo fovens,* zwey halbe runde Muſchel-Steine ineinander.

VII. *Lapis ſubcinereus, cum conchite rotundo, qvi partim exſtat, partim in eo latet,* ein grauer Stein / darinn ein gantze runde Muſchel.

VIII. *Conchites cinereus & lævis, cum medulla lapidea, qvæ pro lubitu poteſt eximi, & iterum imponi.* (a) *eſt cochlites cum medulla* (b) *abſq; medulla* (c) *eſt ipſa medulla lapidea.*

IX. *Conchites fuſcus, ſtriatus & tenuis teſtæ, fractus terram nigram inſe continet, hic â veris conchis parùm differt.*

X. *Oſtracites cinereus & lævis,* ein halber glatter Oſtrenſtein.

XI. *Myites Rhomboïdes ſubflavus, muſculo ſtriato* Rondelet: *ſimilis.* Ein gantzer langer Muſchel-Stein mit Strichen.

XII. *Con-*

I
II
III
IV
V
VI
VII
VIII
a
b
c
IX
X
XI
XII
XIII
XIV
XV

XII. *Conchites rotundus & lævis*, ein runder gantzer glatter Muſchel-Stein.

XIII. *Conchites longus & lævis ſubflavus* ein gantzer langer glatter Muſchel-Stein.

XIV. *Alius minor ejuſdem coloris & figuræ.*

XV. *Ctenites parvus cinereus, tenuis teſtæ, non multum differens â vero pectine* ein klein ſteinern Jacobs Muſchel.

XVI

XVI. *Conchites magnus, ſubflavus, rugatus, per tranſverſum enim ſtrias à latere ad latus habet*, eine gantze runtzlichte runde ſteinern Muſchel.

Lapis

Lapis Megaricus.

Lapis Cinereus, qui totus ex conchis rotundis ſtriatis & lævibus conſtat; item Ammonis cornu nodoſum in eo conſpicitur; Vocatur à Jonſton. notit. reg. miner. Lapis Megaricus, *quia ſimiles lapides olim* Megaræ *fuerunt effoßi, ex quibus, ut autor eſt* Pauſanias, *fuit monumentum* Phoronei, *& multa opera in urbe Megarenſium* Agric. lib. VII. foſſ. *vid. fig. pag. 45.*

I. *Strombites cinereus, longus, conſtans ex materia lapidis ſatis duri, quo viæ ſternuntur*, ein lang grau ſteinern Schneckenhauß.

II. *Alius parvus ejuſdem coloris.*

III. *Fulvus ex materia lapidis calcarii non ſatìs duri.*

IV. *Flavus ſatis durus, ex materia lapidis calcarii*, ein gelbhaffter langer Schneckenſtein / als wenn er doppelt umgewunden wäre.

V. *Ex*

I
II
III
IV
V
VI
X
VII
IIX
IX
XI
XII
XIII

V. *Ex rubro flaveſcente lævis & elegans, non aliter ac ſi à tornatore factus eſſet.*

VI. *Ab illo ſub fig. IV. magnitudine ſaltem differt.*

VII. *Etiam conſtat ex materia lapidis calcarii.*

IIX. *Strombites brevis* (cochlites) *eſt lapis ſubflavus, cochleæ terreſtri ſimilis, conſtans ex materia calcaria ſatìs dura.* Ein Stein/den rechten Schneckenhäuſern gleich.

IX. *Cochlites fuſcus non ita durus.*

X. *Cochlites parvus ejuſdem coloris.*

XI. Tubulites, *eſt lapis tubulum vermium exactè referens.* Ein Wurmſtein.

XII. *Conchites fuſcus, longus & lævis cum vermium* tubulis, ein ſteinern lange Muſchel/ mit ſteinern Würmen.

XIII. *Cochlites fuſcus, cum vermium* tubulis, ein ſteinern Schneckenhauß / mit ſteinern Würmen.

Lapis

I
II
G

Lapis fuſcus per medium in duas partes diffiſſus cujus altera pars I. *exhibet cochleam eleganter ſtriatam & exſtantem, altera verò* II. *matricem ejus, cui in conjunctione cochlea inſtar formæ includitur.* Repertus in ſabuleto. Ein brauner Stein/ in der mitte voneinander geſpalten/ in welches einem Theil ſitzet eine ſchöne krauſe Schnecke/ im andern derſelben Form/ kan voneinander/ und wieder zuſammen geleget werden. vid. fig. pag. 49.

Maſſa lapidea fuſci coloris, in qva paßim matrices & cochleæ ſtriatæ, qvarum partes partim in ea latent, partim verò exſtant, ſatìs eleganter conſpiciuntur, adeò ut peritißimi ſculptoris manu meliùs non poßit exſculpi. (a) *ſunt matrices,* (b) *verò cochleæ.* ibid.

a
b
a
b
b
a
a
a
a
a

CAPUT XVI.

De Trochite & Entrocho.

Trochites. TRochites Spangen/Räder/Zwerg oder Mühlſtein cum lapide judaico (*inqvit Agric.* l. c.) cognationem habet, à rota appellatus. Etenim cùm ei natura dederit tympani figuram: ejus pars rotunda lævis eſt, utraq; verò lata, habet qvendam qvaſi modulum, â qvo undiq; radii ad extimam orbis partem, qvæ ipſis loco eſt canthorum, procedunt ita eminentes, ut ſtriæ fiant. Multum variat qvantitate, ſed minimus adeò parvus eſt, ut maximus decuplo major ſit. Maximus verò eſt latus digitum tranſverſum: craſſus tertiam ejuſdem partem, aut amplius. Differt colore: nam aut cinereus eſt, aut nigricat, aut luteus eſt. Sed is magis propter contagionem terræ talis eſſe ſolet. Intus enim cæteris candidior. Omnis fractus, lapidis judaici inſtar lævis eſt, & nitet. Frangitur autem ſimiliter ut ille, in longum, latum, obliqvum: in acetum impoſitus, ut *aſtroites* bullas agit: atq; etiam reperitur interdum, qvi ſe tanqvam *aſtroites* moveat de loco.

Aſtroites.

Entrochus. At ex trochitis nondum ſeparatis conſtat *Entrochus*, Spangenſtein aneinander. Modò ex ternis, modò ex qvaternis, nunc verò ex pluribus. Viceni enim ſic inveniuntur conjuncti. Ejus duæ ſunt ſpecies: aut enim æqvaliter teres eſt: aut teres qvidem, ſed pars ejus media tumet, utrumq; caput anguſtius eſt. Cujus

jus autem trochitæ radii ſunt eminentes, in eo, qvâ parte duo committuntur, ſemper ineſſe cingulum retortum videtur: at cujus humiles, carent cingulo, totiq; læves ſunt. *Trochitæ* verò ſic conjunguntur, ut unius radii ingrediantur in alterius ſtrias. Entrochi qvidem tumidi trochitæ, plerunq; humiles admodum habent radios. Qvin ſæpe numero lapis informis reperitur unà cum *Trochite* & *Entrocho*, rotæ inſe continens figuram, qvæ in eo qvaſi qvædam radix, trochitis jam abruptis, remanſit. Hos autem lapides gignit *Saxonia* ad *Hildesheimium*, ultra montem *Mauritii*, in commiſſuris marmoris in cinereo candidi, & in terra glutinoſa: eadem inter *Alfeldam* & *Eimbeccam*. Trochites calculum frangit difficultati urinæ prodeſt.

In magna copia â me reperti ſunt, ex qvibus rariores hîc pono.

I. *1 Trochites minimus ſubflavus. 2 Ejuſdem coloris major. 3 Cinereus rotæ figurâ. 4 Parte mediâ tumeſcente. 5 Roſæ figurâ. 6 Candidus & magnus radiis eminentibus. 7 Magnitudine priori ſimilis, ſed duplo craſſior. 8 Minimus columnæ figurâ* Ferrante Imperato *apud* worm. *muſ.* p. 70. *columnetta. 9 Craßitudine & longitudine à priori differt:* forſan

ſan hic eſt *lapis* ille *Judaicus minor*, qvi in forma cylindro ſimilis, cujus mentio fit apud *Ruland.* Lex. Alchem. p. *283.* Er ſtehet wie ein klein Mühlſtein. *10 Sunt figurâ penis abſq; præputio.*

II. *1 Entrochus parvus ex duobus trochitis conſtans. 2 Trochites ad latus altero junctus. 3 Formâ mediocris eſt. 4 Nigricans, cujus partes mediæ concavæ, capita verò tument.*

III. *1 Entrochus, ex ternis trochitis, carens cingulo retorto. 2. 3 Magnitudine differunt â priori.*

IV. *1 Conſtat ex qvaternis. 2 Paulò major, ex qvibus primus non habet tympani figuram, ſed ex ampla radice in aciem abit. 3 Ex maximis ſubcandidis.*

V. *1 Exqvinis trochitis, qvorum primus caret cingulo retorto. 2 & 3 Magnitudine ſaltem differunt.*

VI. *1 Ex-*

II
III
IV
V
VI
VII
VIII
IX
X
XI
XII

VI. *1 Ex ſenis candidis, qvorum pars media tumet. 2 Cinereus, qvorum primus habet punctum eminens.*

VII. *Ex 8, ex qvibus ſupremus fractus, radix verò curva.*

VIII. *Ex 8 candidis partim craſſis, partim aliis alternatim ita conjunctis.*

IX. *Ex 5 conſtat; verùm ſuperiores duo inæqvaliter alteris ſuperinſident.*

X. *Lapis cinereus cum ctenite, cui adnatus trochites candidus, ſtriatus.*

XI. *Conchites lævis, cinereus, rotundus, qvi in medio habet circulum cum puncto, & eſt radix trochitæ abrupti.*

XII. *Lapis cinereus varios trochitas & entrochos in ſe continens.*

CA-

CAPUT XVII.

De Encrino & Pentacrino.

ENcrinos Lilienſtein/ liliorum effigiem repræſentat, ut entrochus diviſus rotarum. Cùm enim angulata pars una ab altera ſeparatur, utraq; qvina lilia oſtendit. Nam alterius eminentiæ ingrediuntur in alterius ſtrias. Qvælibet verò talis pars qvinos habet angulos, latera totidem, utrinq; qvina lilia, unde *Pentacrinos* Græcè poteſt dici. Qvemadmodum verò entrochus conſtat ex multis interdum trochitis, ſic encrinos ex multis pentacrinis. Agnaſcitur autem lapidibus in rubro nigri coloris, ipſe ruffus. Sed ejus pentacrinis fractis, eſt lapidis judaici color, lævor, ſplendor. Qvare obtinet eandem vim medendi *Agric. l. c.* *Encrinos.* *Pentacrinos.*

Ego ad Encrinum refero lapidem, qvi ex multis aliis parvis & angulatis lapidibus conſtat, cujus eminentiæ non aliter in alterius ſtrias inſeruntur, qvàm cutis, inprimis in parte anteriore, circa gallinarum crura, uti in figura apparet, ubi bini cinerei ſeparati, & alii ſubcandidi eleganter in maſſam coagulati: materia eſt lapidis judaici.

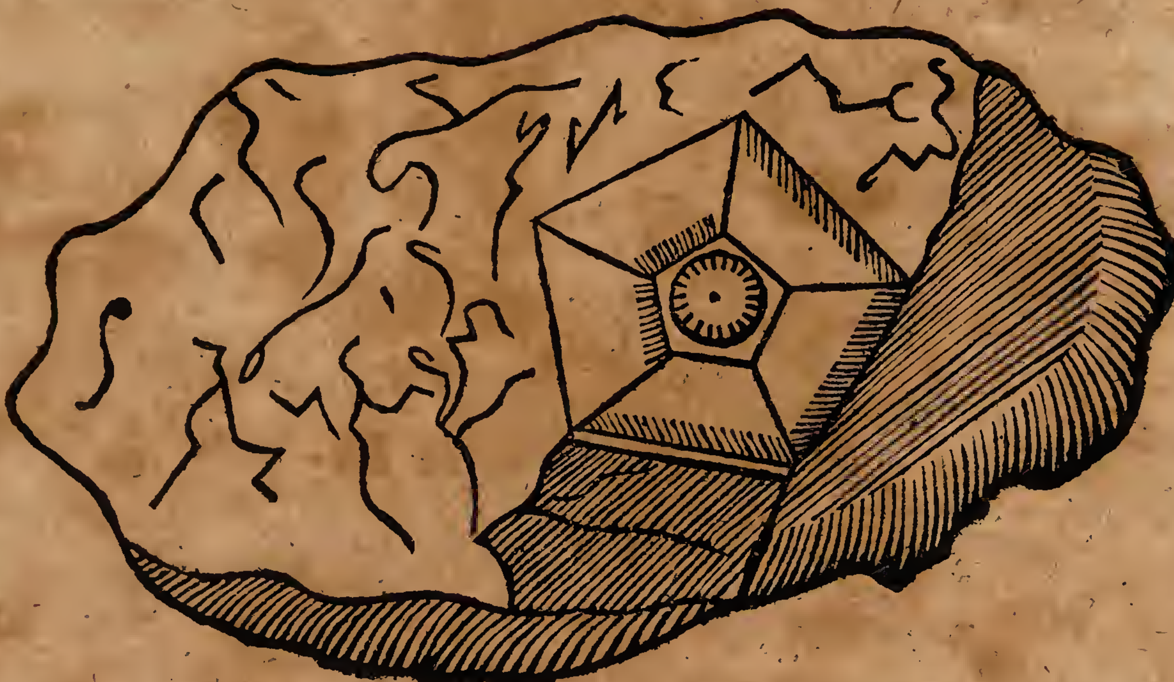

CAPUT XVIII.

De Pentagono, Hexagono & Tris-Kadecagono.

Pentagonos. *Hexagonos.* **P***Entagonos lapis*, fünffeckigter Stein/ à qvinq; angulis, qvos habet, appellatur: ſimiliter *Hexagonos*, cui ſex ſunt anguli. Uterq; verò eſt candidus, plerumq; latus ſeſunciam, planus, ſed in medio habens alveolum, cujus margo, ut in tabula luſoria, undiq; eſt altior. At in medio alveolo eſt punctum, â qvo radii ad extimam partem, ſicut in trochitis, procedunt, reperitur è regione montis, in qvo ſitum eſt templum, qvod *Divo Mauritio* ſacrârunt, in lapidicinis marmorum *Agric.* l. c. *Kentman*, pag. 36. habet candidum *Tris Kadecagonum*

Tris Kadecagones.

Pentago-
nos maior

Minor.

num, ideſt, tredecim angulorum, & qvidem *Hildesheimium*, einen weiſſen Stein von dreizehen Ecken.

Ego duos lapides, qvi continent pentagonos, *Anno 1667. reperi, qvorum* primus *eſt lapis rudis, qvi ad latus* pentagonum *habet coloris cinerei, alveolus verò conſtat ex lapide trochite ſubcandido læviter ſtriato, qvem ambit primùm margo anguſta pentagona, hanc rurſus alia latior & altior, per qvinq; radios in totidem partes diſtincta: materia eſt lapidis trochitæ.*

Secundus *eſt lapis, cui in medio adnatus* pentagonus *ejuſdem figuræ & ſubſtantiæ cum priori, niſi qvòd minor ſit, color verò ſubcandidus; non procul ab hoc lapide etiam trochitæ conſpiciuntur.* vid. fig. pag. 59.

CAPUT XIX.

De Trabibus Lapideis & Ebeno Foßili.

Trabes lapideæ. TRabes *lapideæ* ſunt lapides trabibus ligneis, qvoad figuram, ſimiles, de qvibus *Agric.* l. VII. foſſil. è regione (inqvit) *arcis Mariæburgi* collis eſt plenus lapide-

pideis trabibus, qvarum capita interdum eminent. Sunt verò perlongæ, acervatim poſitæ, inq; medio earum terra eſt, colore nigra: ferro aut altero lapide percuſſæ, non aliter ac marmor *Hildesheimium*, de qvo ſuprà dixi, cornu uſti virus olent: omninoq; ex eadem materia ſunt. Qvare cùm natura lapides arborum ſimiles procreet, diligenter videndum eſt, an corticem & medullam aliaq; habeant. Qvæ ſi abſunt, non ſtipites in lapides converſi ſunt, ſed natura fecit lapides ſtipitum ſimilimos, qvales ſunt *trabes* iſtæ *Hildesheimiæ*.

Ebenum foſsile, Erdſtöcklein/ ſimiliter ibidem de eo in hunc modum ſcribitur: *Hildesheimii* intra terram aluminoſam, eſt lignum in lapidem mutatum, & in ejus commiſſuris reperitur *Ebenum foſsile*, qvod etiam ſparſum, in aliorum lapidum cavernis, tanqvam in alvo, latere, Theophraſtus non ignoravit. Stirps eſt nigra, foliis & fructu carens, cornu politi modo ſplendida, ſolida, ſed lævis, omninoq; aſpectu ſimilis *Gagati* lapidi, ſed naturâ admodum diverſâ. Nam *Ebenum* ignem non ſentit, *Gagates* accenſus ardet, & igni perit. *Ebenum foſsile.* *Gagates.*

CAPUT XX.

De Rebus Petrefactis.

Succus lapideſcens (inqvit *Agric.* l. VII. foſſ.) tam is, qvi extra terram eſt cum aqva permiſtus, qvàm qvi intra terram latet, res omnes, qvibus foramina ſunt ejus capacia, vertit in lapides. Harum rerum converſarum varia apud varios autores exſtant exempla; narrat *Succus lapideſcens.*

rat enim *Albertus Magnus*, ſuo tempore juxta *Lubecenſem civitatem* repertum fuiſſe *nidum* unà *cum pullis* arboris ramo innexum & in lapidem mutatum. *Sceleton humanum* in ſaxum converſum habet *Kircher.* mund. ſubterr. tom. II. pag. 49. *foetum* in utero petrificatum *Barthol.* centur. II. hiſtor. 100. *Muſſiponti* anno 1659. infantem lapideſcentem in abdomine extra uterum repertum *Strauſſ.* & *Deuſing* de foetu Muſſipontano. &c. Ipſemet teneo fruſtulum gammari caudæ, vertebras piſcis, vermem Melitenſem, acinum & alia ita petrificata.

Nidus cum pullis in lapidem mutatus.
Scel. humanum.
foetus petrificatus.
foetus Muſſipontanus.

In *noſtro tractu* habemus aqvam cum ſucco lapideſcente permiſtam, qvæ qvando materiam terreſtrem & ſubtilem ſecum vehit, fit ex illa lapis candidus & intus ſplendens, qvi vocatur *ſtalactites*, ſive *ſtillatitius lapis*, Germ. Walſtein/Tropfſtein: varias autem figuras obtinet; cùm enim aqva ex alto decidit, paulatim in ſaxeas ſtirias convertitur, qvales in magna copia conſpiciuntur in mirabili *Specu Bumanni*, vulgò Baumans-Höle/in qvem anno 1666. unà cum famulo meo & homine cuniculario irrepſi, ubi in prima concameratione â natura elaborata non procul ab ingreſſu, & nî fallor, ad dextram inveni fontem (aliàs aqvâ limpidiſſimâ plenum, qvam contra calculum veſicæ commendant) propter totius æſtatis torridam tempeſtatem totum exarefactum, qvare non potui hujus aqvæ portionem mecum efferre, & probare, an vitro excepta & repoſita ſine foeculenta materia vel ſedimentis ſemper maneret eadem, nec integro anno corrumperetur, ſicuti *Ecſtermius* ſcribit in Epiſtola ad Brendelium; pòſt rupem

Specus Bumanni.

illam

illam acutam, qvam das Roß vocant, qvaſi eqvitans ſuperſcendi, & per anguſtiſſimum foramen in aliam cryptam cum fune me immiſi, in qva duas columnas ex lapide ſtillatitio craſſitie hominis vidi, qvæ tamen, abſq; dubio ex malitia erant proſtratæ: Oſſa integra non inveni, ſed fragmenta in terra calcinata. De Satanæ illuſionibus, qvæ aliàs in hoc antro graſſari dicuntur, nihil vidi neq; audivi.

Huic ſimilis, vel mirabilior eſt Spelunca ad *Ambergam*, de qva ſeqventia refert *Gottfridus* in ſeiner hiſtoriſchen Chroniken pag. 796. auß Sebaſt. Franck Keyſers Chroniken fol. 295. 296. Im Jahr 1535 haben ſich auff den Abend Petri Pauli 25 Bürger und Bürgers Söhne / entweder auß Vorwitz Abenthewer zuerforſchen und etwas wunderliches zu ſehen / oder etwa aus Begierde einen Schatz zu finden / zuſahmen verbunden / in einen holen ungeheuren Berg / drey Meile von Amberg / einem Gebürg / bey einem Dorff Prederwind genant / gelegen / zu gehen: zu welchem Ende ſie zween Haubtmänner unter ihnen auffgeworffen / und denſelben geſchwohren / ihren Geheiß zu folgen / und bey ihnen zu leben und zu ſterben. Auff welches ſie nach einer Schnur (damit ſie unverhindert den richtigen Weg wieder herauß treffen können) mit Leytern / Lichtern / Piekeln / auff etliche Tage Eſſen und Trincken in 900 Klafftern tieff hinnein gangen / und viel ſeltzame Sachen geſehen / als Palläſte / Bildwercken / Plätze / rauſchende flieſſende Waſſer / quellende Brunnen und dergleichen / doch alles finſter und lichtloß / imgleichen ſehr viel ungeheure groſſe Rieſen Gebein / viel todte verwehſene Cörper unſäglicher gröſſe / deren ſie zum Wahrzeichen etliche herauß

Spelunca ad Amberg.

ge-

gebracht. Sie haben viel Irrgänge und Schlupfflöcher gefunden / daß ſie etwa alle nacheinander/ wie die Schlangen durchkriechen müſſen / bald ſind ſie auff ſo weite Plätze kommen/ daß ſie alle 25 neben einander gehen können. Unter andern haben ſie Palläſte mit ſelbſt gewachſenen Seulen und Bildern gefunden/ nicht anders als ob es in den Berg gehauen wäre. Einer unter ihnen/ ſo ſich vor dem hinein gehen am aller keckeſten geſtellet/ iſt hernach der Allerforchſambſte/ und von den andern flüchtig worden / und halb todt wieder heraus kommen. Ein ander/ ſo viel geweihete Kräuter/Wachs und andere Sachen/ den Teuffel vom Leibe zu halten mit ſich getragen/iſt im Berge mit einem Steine geworffen worden/darüber er ſich hart verblutet/und nahend umb ein Auge kommen. Sie haben eine Geſtalt eines Weibes geſehen/ſo ſolchē Wurff gethan. Als ſie nun bey 8 Stunden lang im Berge geweſen/ und nicht weiter kommen können/ ſind ſie wieder umbgekehret/und gantz erblichen/verſtellet/und ſcheulichen Anſehens/ halb todt wieder auß dem Berge kommen: aber nicht viel Gold und Silber/ darzu ihnen vielleicht die Hoffnung gemacht/ mit ſich getragen.

Sed ad noſtrum tractum. In eo ante paucos annos in lapidicina *Galgenbergica* ſtalactites ſtiriarum modo è ſaxis dependebat. Qvando verò in commiſſuris lateribus agglutinatur, ut plurimum inæqvaliter protuberat & formam *fluoribus* ſimilem acqvirit, ſicuti in eadem lapidicina colore ex albo flaveſcente; in lapidicina calcaria verò, auff dem Knebel/ candidiſſimi ſunt & ut fluores ſplendent. Prope *Alfeldam* verò in pago Langen Holtenſen eſt aqva, qvæ materiam craſſiorem ſecum ducit,

ſtalactites ſimilis fluoribus.

ducit, qvare in lapidem cinereum *topho* ſimilem vertitur, & rotas molendini et alia cruſtâ lapideâ circumtegit. Apud nos etiam, teſte *Agric.* l.c. in terra aluminoſa inventum eſt *lignum qvernum* in lapidem converſum; & *oſſa animalium* in eadem terra aluminoſa orta & in lapidem mutata. *Ego non niſi fragmenta hactenus reperi, qvæ tamen apponi curavi.* vid. fig.

topho.

lignum qvernum.

oſſa animalium.

A *Eſt medulla oßis poroſa in lapidem converſa.*

B *Eſt lapis cinereus & durus, cui fragmentum oßis* (a) *firmiter inſertum.*

C *Fruſtulum tuberculoſum de cortice cornu cervi, ſpiritu lapideſcente imprægnatum.*

D *Vertebra, cujus lateri particula lapidis cinerei & duri firmiter adhæret.*

A

B

C

D

CAPUT XXI.

De Oſteocolla, Enoſteo & Unicornu Foßili.

Oſteocolla, oßifragus, Bruchſtein/Beinbruch/Beinwell/ eſt lapis figuram oſſis exhibens, qvandoq; in ſe medullam habens friabilem lingvæ adhærentem, & facilè in liqvore ſolubilem, qvandoq; verò nullam. Creſcit per arenam formâ interdum coralli, craſſitie brachii. Cùm primùm è terra erumpit, friabilis eſt, paulatim magìs indureſcit. Margæ qvædam ſpecies eſſe videtur, qvæ in talem figuram per terram diſcurrens concreſcat. Reperitur prope *Alfeldam*. *Oſteocolla.*

Enoſteos Knochenſtein/eſt ſpecies oſteocollæ: tales, reperiuntur in lapidicina *Galgenbergica*; ſunt autem ſolidi, non concavi & variarum figurarum, colore cinereo & ex fuſco flaveſcente. *Enoſteos.*

Unicornu foßile, Eburfoßile, Ceratites, gegraben Einhorn/ eſt lapis colore & lævore cornu referens, interdum etiam formâ; ſæpius tam craſſum ac magnum reperitur, ut â nullo unqvam animali produci potuerit. Subſtantia lapidea ſemper, & vel dura, vel mollis eſt, exterius ut plurimum dura, intrinſecus plerumq; mollis, alba, lævis, friabilis, compacta, abſq; poris, adſtringens, exſiccans, lingvæ firmiter adhærens, odore grato; cortex exterior interdum flaveſcit, cinereus, albus vel ſubniger eſt. *Boot* de gemm. & lapid. pag. 425. qvi etiam in *noſtro tractu* reperiri ſcribit. *Unicornu foßile.*

Ab eodem materia & modus generationis his verbis expri- *materia & modus generationis.*

exprimitur; materiam proximam generationis horum cornuum margam vel margæ ſpeciem exiſtimo. Qvæ dum lapideſcente, & ſubterraneâ aqvâ fluente irrigatur, vel ſolvitur, lactis inſtar fluit per terræ cavitates; in qvib⁹ ſi à terra adſtante aqvæ ſeroſior pars abſorbetur, aut imbibitur, vel præterfluit, tum craſſior pars cavitates implendo ſiſtitur, & abſumpto humore omni coaleſcit, lapidiſq; formam & cornuum præ ſe fert, aut margæ tantùm, ſi aqva exiguam vim lapidificandi habuerit. Hæc cauſa eſt, qvòd interdum hujuſmodi fruſta craſſa, interdum exigua, & tenuia conſpiciantur. Verùm ſi lacteus hic humor non in cavitatem, ſed in lignum aliqvod jam vetuſtate arefactum incidat, illiuſq; corpus jam leve, & poroſum ſubeat, tandemq; vel exhalatâ aqvæ tenuioris portione craſſior remaneat, tandem coagulata lignum tranſmutat, ejuſq; partes ſibi aſſimilat, ita tamen, ut ſpecies ligni noſci, & interdum odor deprehendi poſſit. Qvod ligno contingit, id etiam cornibus cervinis, dentiq; elephantis, aliiſq; qvadrupedum partibus, ſi in hujuſmodi loca decidant, contingere poteſt.

Huc pertinent etiam oſſa illa gigantea, balenarum, urſorum, & aliorum animantium, qvæ in terra â natura producuntur & paſſim ſub titulo unicornu eruuntur, ſicuti ante paucos annos prope arcem Schaßfeld *cranium ingens hominis* repertum, & prope *Qvedlinburgum* ferè integrum *ſceleton animalis* ingentis.

Ipſe varios dentes teneo naturalibus ſimiles, ex qvibus unus *dentem molarem Giganteum* repræſentat.

Balenæ

Balenæ vertebra.

Tempore Illuſtriſſ. Ducis Brunſv. & Lu-neb. Georgii prope urbem noſtram in for-... eqvino, qvod vulgò dicitur die Steingrub*e* vertebra Balenæ *craßitie hominis robuſti pondo 21 fuit eruta, qvam in muſæo me-o ſervo.* vid. fig.

CAPUT XXII.

De Calculis Hominum.

NOn ſolùm macro-ſed & Microcoſmo ineſſe ſuc-cum lapideſcentem, ex qvo in omnibus human-i corporis membris producantur lapides, præte-r multa autorum exempla, etiam apud nos teſtatur expe-rientia.

Calculus per alvum dejectus. Hoc elapſo enim anno 1668 d. 7 Maji Generoſa Ma-trona, Sophia â Lutzovv, è nobili familia de Wober-ſnovv, per alvũ dejecit lapidẽ ovi colũbini magnitu-dine pond. unc. & drach. Extrinſec⁹ parùm ſcaber, cir-ca mediũ ſubcandid⁹, cacumina verò maculis ſubpur-puraſcentibus erant conſperſa, fractus, ut *Belemnites*, ra-dios candidos & ſplendentes habebat. vid. fig. 1.

Cerafi oßiculum cortice lapideo obductum in gena. Anno 1666, circa feſtum D. Jacobi, fæmina qvin-qvagenaria in oppido *Sarſteda* coepit conqveri de do-lore capitis, qvem ſecutus eſt tumor cum inflammati-one in dextra gena, qvi tamen indies auctus, uſq; dum Anno ſeqventi 1667 menſe februario â chirurgiæ qvo-

dam

m ſtudioſo in ore fuit apertus, qvo facto effluxit pus
ngvine mixtus, ſeqventi verò die, nî fallor, ex-
ecta fuit materia dura, lapidoſa, cinerea & tubercu-
ſa, qvæ paucos poſt dies ad me delata; Ego verò
m propter levitatem dubius eſſem de materia calcu-
diſſecui & inveni, qvòd eſſet *Ceraſi oſsiculum cortice la-
eo & tuberculoſo obductum*, uti in *figura* V. videre licet;
o viſo admirari ſatis non potui, qvamvis ſimile e-
nplum ex *Barthol.* hiſtor. 85 centur. 4 mihi eſſet no-
n; ut autem aliqvid certi experirer de cauſa hujus
rabilis lapidis, ipſam fœminam ad me venire juſſi,
nqviſivi, num forſan in juventute in platea lapſu
nus accepiſſet, qvod ſe neſcire ajebat. Cùm enim
opinione ſim, qvòd forte fortuna ibi jacuiſſet oſſi-
um ceraſi, & per vulnus in genam tranſiiſſet, qvo
tea ſanato per aliqvot annos ibi latitâſſet, & tractu
poris cortice lapideo obductum fuiſſet, magis me
firmat, qvòd poſſint tales res (licèt ſit rarum) abſq;
puratione, inflammatione & gangræna non ſolùm
aliqvot menſes, ſed etiam annos in corpore noſtro
manere. Narrat enim *Kircher.* mund. ſubter. tom.
ag. 344 ex *Leone Allatio* de homine Hiſpano, qvi au-
nali tempore ex arbore intra ſpineta lapſus, multo
pore malè ſentiebat, potiſſimum verò dolorem ſe
ire ajebat inter coſtas, & qvemadmodum luſtranti,
um tumoris aut livoris veſtigium apparebat, ita
q; malum tantopere non curavit: accidit tamen,
erno tempore malum creſcens aliqvod tuber o-
deret, & inter paucas hebdomadas ita creſceret, ut
cum

Planta ex coſtis cujusdam nata.

cum tumore qvoq; neſcio qvid ramoſum, & tander
plantæ perfectæ rudimentum excerneret, tanto incre
mento, ut æſtivo tempore qvotannis forfice luxurian
tem propaginem tondere neceſſe fuerit: tentatur
fuit ſæpius, qvà ſcarificationibus, qva inciſionibus ra
dicem plantæ extirpare, ſed fruſtra; radices enim no
tantùm per coſtas, ſed & per coxam ipſam uſq; in fe
mur diffuderat, donec tandem radice muſculis tende
nibuſq; implicatâ mortem homini intulerit. Ipſe te
neo ſpinam dimidii digiti ferè longitudine, qvæ pe
tres menſes abſq; inflammatione & dolore cuidan
ruſtico anno 1656 in muſculū dextri pollicis fuit inſer
ta, poſtea vero â Patre meo eſt extracta.

Lapis ex naſo. Anno 1666 in Autumno cujuſdam agricolæ fili
puella 10 annorum, accepit tumorem parvum & du
rum in ſiniſtra parte naſi, qvem cancrum eſſe puta
bant; cùm autem Pater meus aliter judicaret, & abſ
periculo poſſe aperi, factum id, & *lapillus* parvus extra
ctus fuit. vid. fig. III.

Calculus ex gena. Anno 1665 d. 24 Februar. Reverend. Dn. Henricu
Engelbertus Lüttringhauſen Eccleſiæ S. Crucis Canoni
cus accepit tumorem in ſiniſtra gena, qvi cùm adhib
tis remediis molleſceret, Pater meus in ore eum ap
ruit, & multum pus cum fœtore effluxit, cùm ver
comprimeret, exiliit *lapis* ex candido ad flavedine
tendens pond. drach. ſ. vid. fig. II.

Calculus veſicæ. Vulgares qvidem ſunt renum & veſicæ calculi, a
miratione tamen dignum, qvod Anno 1645 d. 6 Juli
circa noctem Filius Stren. & Nobil. Dn. Theodo
Mey

Meyer, hujus civitatis ſupremi militum præfecti, annos circiter 13 natus *calculum* oblongum phaſeoli ferè magnitudine pond. ſcrup. ſ. cum acerbiſſimis doloribus per canalem emiſit. vid. fig. IV.

Hîc lubet etiam referre hiſtoriam lapillorum, qvi faſcinatione ex ſiniſtro oculo fuerunt producti. Anno 1661 Puella Margareta, anno ætatis 13, Conradi Brandis piſtoris filia in pago Banteln / cum magno dolore tumorem accepit in parte ſiniſtra temporum, ex qvo poſtea, & qvidem ex oculi angulo provenerunt lapilli aliqvot vulgares, qvo facto ceſſit tumor, donec rurſus alii lapilli, vel etiã priores, niſi in pyxide probè ſervati fuerant, præſtigiis fuerunt immiſſi, qvod interdum aliqvoties in die fuit factum, & ſpatio, nî fallor, trium hebdomadum plures qvàm ducenti incantatione magicâ ita fuerunt producti. Qvatuor, qvos à puella ipſe accepi ſub fig. VI. infra appoſui. Tandem ope P. P. Capucinorum, ut dicitur, fuit ſanata. *lapilli magici.*

Veteres contra faſcinationes infantum, inprimis qvæ vetularum aſpectu, contactu & verbis fiebant, ridicula & turpicula adhibuerunt *amuleta*, de qvibus *Tomaſinus* de donariis ac tabellis votivis pag. 85. Tanta verò (inqvit) puerorum apud veteres cura erat, ut, (qvod notat *Plutarchus*) ad avertendam aciem malignam, ac faſcini plenam, iis turpicula res qvædam in collo ſuſpenderetur, teſte *Varrone* de ling. lat. lib. VI. qvam formâ genitalium virilium fuiſſe ſatis oſtendit *Priapus æneus* uncinulo in ejuſmodi uſum paratus, qvem in Muſæo Illuſtr. viri D. Caſparis Thuillerii, nu- *Amuleta contra faſcinationes.* *Priapus æneus.*

per Chriſtianiſſimi Regis Galliarum ad Sereniſſ. Remp. Venetam Legati videre licuit. Faſcinum enim vocabatur pudendum virile, qvod depelleret faſcinum, cujus averruncus erat Faſcinus Deus &c. Et *Roderic. à Caſtro* Medic. Politic. lib. IV. cap. I. de faſcinat. pag. m. 207 ait: ſi bene precamur iis, qvos cum laude & admiratione intuemur: aut ſi qvid turpiculum pueri geſtent, in qvod viſus faſcinantis intendatur, & vim amittat: ita ſolent oſſicula qvædam pueris appendi, & ex gagate manuum digitis duobus cum pollice ſic inſertis, ut exprimant illam figuram, qvam Hiſpani vocant *Higa*, aut ex *Iſatide*, vel *nilo*, tantillum affricant; aut ſi ſummo manè ſurgenti qvis digitos prædicto modo intendat. &c. *Talem manum ex nitidiſſimo ebore Romæ ab antiqvario accepi, cujus iconem appoſui. vid. infrà* fig. ✲

I. *Lapis per alvum dejectus.*

II. *Lapis ex ſiniſtra gena.*

III. *Lapillus ex ſiniſtra parte naſi.*

IV. *Calculus unà cum urina excretus.*

V. *Lapis Cinereus* (a) *tuberculis plenus è dextra gena fœminæ, fractus* (c d) *oſſiculum ceraſi* (b) *in ſe continebat.*

VI. *Lapilli magici.*

✲ *Faſcinationis antiqvum amuletum.*

SE-

I
II
III
IV
a
b
V
c
d
VI

*

SECTIO QVARTA DE FONTIBUS NONNULLIS, QVI PRÆTER VULGARES IN NOSTRO TRACTU REPERIUNTUR.

CAPUT I.
DE SALINIS.

Salinæ. SAlinæ ſunt fontes, ex qvibus aqva jam ſale imbuta extrahitur, ac poſtea coctione in ſalem vertitur; Qvomodo autem fontibus *ſal* accidat, hac ratione fieri putat *Kircher*: in mund. ſubterr. tom. I. pag. 301. Ubicunq; (dicit) ſunt aut montes ſalini, aut glebæ ſalſugine refertæ, fit ut plurimum, ut rivi ſubterranei hujusmodi glebas tranſeuntes, ſalſugine imbuantur, qvi poſtea in fontem erumpentes, fontem ſalinum efficiunt; horum tres in noſtro tractu ſunt: unus in oppido Saltzliebenhall/ ſecundus in Saltzdetfurt/ tertius inter urbem noſtram & arcem Poppenburg/ qvi tamen jam eſt inveteratus.

CAPUT II.
DE FONTIBVS ANNONÆ CARITATEM PRÆNVNCIANTIBVS.

FOntes reperiuntur non nulli, qvi interdum aqvâ ſunt pleni, ita ut exundent, interdũ verò toti exareſcunt,

ſcunt, unde qvando fluunt annonæ caritatem, qvando verò fluere ceſſant, ubertatem prænunciant. Talis ab omni ævo celebris fuit, qvi non procul eſt â monte *Galgenbergico*, & vocatur der Ohrſchlump / item alius prope pagum Himmelsthür / qvem vocant den Hunger-brunnen. Qvomodo autem hoc fiat *Kircher.* in mund. ſubterr. tom. 1. pag. 289. has rationes affert, qvando dicit: imaginare tibi ſub terra puteum, intra qvem per occultas rimas, aut per hydrophylacium qvoddam aqva paulatim, qvibuſdam temporibus plus, non nullis minus ſe ſe inſinuet, certis verò temporibus etiam ultra conſtitutos terminos exuberet, qvod tamen non fit, niſi humidiſſimâ certorum annorum conſtitutione: tunc enim per puteum aqva paulatim aſcendens ſucceſſivè multiplicatarum aqvarum impulſu exundabit, qvod uti conſeqventer fit, in tota aliqva Regione, dum humiditate partim pluviarum, partim ſubterranearum cavernarum exuberantia, terra intus tota humectata, fons verò ſtagnantibus aqvis oppletus, hydropicam qvandam & malignantis naturæ conſtitutionem acqvirit, qva ſementis herbarumq; vigor ſuffocatus in putredinem abit; ita qvoq; ſterilitatem rerumq; penuriam ſeqvi neceſſe eſt; cujus ſignum eſt fontis exundatio fluxuſq;. Iterum ſi qvandoqve anni ſucceſſerint inſigni ariditate & ſiccitate pollentes, tunc aqva partim â ſolis ſiderumq; æſtu attracta, partim in aſcenſu ſuo internâ ariditate conſumpta fontem non permittit fluere, qvod fit, qvando aqva intra intimos putei receſſus, terminum non exceſſerit; tunc

Ohrſchlump. Hunger-brunnen.

idem fieri in campis, cenſendum eſt, qvod in puteo, humore toto, terræ ſiccitate conſumpto; unde ipſa veluti phthiſi qvadã infeſtata, ſementes, herbæ, ſegetes humore deſtitutæ deficient, ſterilitate ſeqvente; cujus ſignum eſt, aqvæ intra puteum receſſus. Tam exceſſus itaq;, qvam defectus aqvæ, ſterilitatem annonæq; caritatem ex dictis rationibus inducunt. Si verò temperata fuerit annorum conſtitutio, tum qvoq; puteus iſte mediocritatem qvandam unà cum campis ſectabitur, qvam ubertas conſeqvetur, & ſegetes, prata, plantarumq; germina benigno & proportionato nutrimento vegetatæ, uberi rerum proventu luxuriabunt, & tanto qvidem majori, qvanto aqvæ mediocritatis puncto propiùs acceſſerint. Atq; hanc cauſam eſſe dico, cur nonuulli fontes ſterilitatem fluxu ſuo & exuberantiâ indicent; ubertatem verò, ſi à fluxu deſtiterint, non illo qvidem extremo, ſed qvi mediocritatem qvandam humore ſuo attingat. Hactenus Kircher.

CAPUT III.

DE FONTIBUS MALE OLENTIBUS ET LETHIFERIS.

IN *Hildesheimio* (inqvit) *Agric.* lib. 1 de natur. eorum, qvæ effluunt ex terra, *duo* ſunt *fontes malè olentes*: qvorum *alter* ad arcem *Steurewaldam* effluit ex marmore,

nere, olente putidi ovi virus: guſtu ſvavis, nec inſa-
ubris, ſed ſi qvis jejunus cum biberit, ructus cit mar-
noris triti odorem exhalantes. *Alter* fons in *Hildes-*
eimio Sulphuratus (Schweffel-Brunn) à jam dicto
beſt ad mille paſſ. juxta *Haſdam pagum*, qvi odorem
œdum emittit: qvalis eſt pulveris bombardæ extin-
ti. Odor ille ei, qvi longè abeſt à loco, indicat fon-
em. Saporem etiam habet odori non diſſimilem.
qva iſtius fontis lapides in alveolo rivuli jacentes li-
no obducit: qvi deraſus & exſiccatus ſulphur eſt. Et
lib. III dicit: ab hinc duo & viginti annos in *Hildeſ-*
eimio ad *Haſdam pagum* fons cùm erumperet, totam vi-
nitatem ſulphuris fœtore complevit.

Schweffel-Brunn bey der Haſer Mühlen.

Sunt etiam *fontes*, qvorum aqvæ venenoſâ & lethi-
râ materiâ mixtæ ſunt, ita ut etiã vaporib⁹ ſuis ratio-
e materiæ, tum animalibus, tum hominibus mortem
ferant, (qvod vulgus aſpectu *Baſiliſci* fieri credit) vid.
rcher. Mund. ſubterr. tom. 1. pag. 280 *Sachſ.* Ampelo-
raph. pag. 167. *Febr.* de Schorzoner. pag. 161.

Anno 1661 d. 25. Septembr. etiam apud nos triſte ha-
imus exemplum; cùm enim Dn. Frid. Ludovicus
randis, Patricius apud nos primarius & Senator, in
dibus ſuis auf der Oſterſtraſſen/ fontem renovari cu-
ret, & poſt exhauſtam aqvam, operarii etiam prolu-
em exhaurire vellent, qvatuor eorum ab exhalatio-
bus noxiis ſunt interfecti.

Æmulatur hos vapores cereviſia recens, & inpri-
is noſtra ex tritico & hordeo, qvam *Breuhanam* à pri-
o ejus coctore Hannoverano vocant, cujus vapores

in fermentatione aliqvoties ante aliqvot annos in cellis cereviſiariis apud nos homines ſuffocavit. Sed nolo in his eſſe longior, qvin potiùs relicto fonte mortis, me converto ad fontem vitæ JESUM CHRISTUM, Cui ſit Gloria & Laus.

FINIS.

INDEX
ORYKTOGRAPHIÆ HILDESHEIMENSIS.

A.

Aëtites. 29.
Alexand. M. 33.
Alumen. 7.
Ammonis cornu. 33.
Ammonites. 37.
Ampelitis terra. 9.
Amuleta contra faſcinationes. 73.
Aphronitrum. 7.
Arboris effigies in marmore. 16.
Argilla. 2.
Armatura. 20.
Armenſül. 14.
Aſtroites. 52.
Atramentum ſutorium. 8.
Attila. 33.

B.

Balenæ vertebra. 69.
Belemnites. 24.
Bitumen. 8.
  liqvidum. 9.
  concretum. ibid.
Brontia. 21.
Bufonum lapis major. ibid.
Bumanni ſpecus. 62.

C.

Calceolus Mariæ. 10.
Calculus per alvum dejectus. 70.
  ex naſo. 72.
  ex ſiniſtra gena. ibid.
  veſicæ. ibid.
Callimus. 29.
Carbo foſsilis. 9.
Ceramites. 11.
Ceraſi oſsiculum cortice lapideo obductum è dextra gena. 70.
Ceratites. 67.
Ceraunia. 22.
Ceſpes bituminoſus. 9.
Chalcanthum. 8.
Cheramides. 11.
Cicerculum. 5.
Cimolia. 4.
Cochlites. 48.
Conchites. 40.
Coracias. 25.
Cornu Ammonis. 33.
Corvinus lapis. 25.
Coticula. 12.

Creta nigra. 5.
Crux in marmore. 16.
Cryſtallus. 19.
Hildesh. 20.
Ctenites. 40.

D.

Dactylus Idæus. 24.
Dendrites. 15.

E.

Ebenum foßile. 61.
Ebur foßile. 67.
Encrinos. 57.
Enoſteos. 67.
Entrochus. 52.

F.

Faſcinationum amuleta. 73.
Fons Sulphuratus. 79.
Fontes annonæ caritatem prænunciantes. 76.
malè olentes. 78.
lethiferi. 79.

G.

Gæodes. 29.
Gagates. 61.
Galactites. 18.
niger. 19.
Galaxias. 19.
Glacies Mariæ. 17.
Gypſum. 16.

H.

Hæmatites. 17.
Hammites. 37.
Hephæſtites. 36.
Heracleus lapis. 12.
Hexagonos lapis. 58.
Hieracites. 36.
Hominum calculi. 70.
Hoplites. 21.
Hungerbrunn. 77.
Hydria Cananæa. 14.

I.

Idolum Iſidis. 3.
Irminſula. 14.

L.

Lapis Hexagonos. 58.
Lydius. 12.
Lyncurius. 24.
Megaricus. 45.
novæ Lunæ figura. 34.
Pentacrinos. 57.
pentagonos. 58.
Samius. 19.
ſpecularis. 17.
ſtillatitius. 62.
Triskadecagonos. 58.
Lapilli magici. 73.

Leuco-

Leucogæa. 18.
Leucographida. ibid.
Leucoſtictos. 14.
Lignum in lapidem mutatum. 65.
Lithanthrax. 9.
Lyncurius lapis. 24.
Lyſimachi R. nummus. 33.

M.

Marga. 1.
Marmor. 14.
Florentinum. ibid.
Hildesheim. 16.
Medulla ſaxi. 1.
Morochtus. 18.
Myites. 40.

N.

Nidus cum pullis in lapidem mutatus. 62.
Nitrum. 7.

O.

Ochra. 5.
factitia. 6.
Ombria. 21.
Onychites. 40.
Ophites. 37.
Ohrſchlump. 77.
Oſſa in lapidem mutata. 65.
Oſteocolla. 67.
Oſtracis lapis. 40.
Oſtracites teſtæ ſimilis. 10.
aëtitæ ſpecies. 32.
conchæ ſpecies. 42.

P.

Pentacrinos lapis. 57.
Pentagonos lapis. 58.
Perdicites. 37.
Pharmacitis terra. 9.
Planta ex coſtis cujuſdam nata. 71.
Pnigites terra. 5.
Porphyrites. 14.
Porphyroïdes. 41.
Porus. 10.
Priapus æneus. 73.
Pyrimachus. 11.
Pyrites. 12.
atramenti parens. 8.

R.

Rhombites. 37.
Rubrica. 5.

S.

Sal. 6.
Salpetra. 7.
Salinæ. 76.
Samia terra. 2.
Samius lapis. 19.
Sarda. 4.

Saxum. 9.
arenarium. 10.
calcarium. ibid.
cinereum, quo viæ ſternuntur. ibid.
Sceleton humanum petrificatum. 62.
Schiſtus. 17.
Schweffelbrunn. 79.
Selenites. 17.
Silex. 11.
Specus Bumanni. 62.
ad Ambergam. 63.
Stalactites. 62.
ſimilis fluoribus. 64.
topho. 65
Strombites. 40.
brevis. 48.
Succinum. 9.
Succus lapideſcens. 61.
Sulphur. 8.
Synopis. 5.

T.

Tephrites. 36.
Terra abſtergendi vi prædita. 4.
aluminoſa. 7.
ampelitis. 9.
figularis. 2.
fullonum. 4.
Melia. ibid.
pharmacitis. 9.
pnigites. 5.
Samia. 2.
Tripela. 4.
Tophus. 10.
Torff. 9.
Trabes lapideæ. 60.
Triskædecagonos lapis. 58.
Trochites. 52.
Tubulites. 48.

V.

Vitriolum. 9.
Umbra. 4.
Unicornu foſſile. 67.

FINIS.